

νικόν ὠκεανόν, ὅλην κατὰ πλάτος τὴν Ἀσίαν, τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ῥωσίαν, καὶ τότε μόνον θὰ φθάσωμεν ὑπὲρ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ ὅλη αὕτη ἡ ὁδοπορία θέλει γίνεαι εἰς 48 ὥρας, πλὴν τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀθήνας.

Μέχρι τοῦδε μία μόνη παρίσταται δυσκολία εἰς τὴν πραγματοποιήσασθαι τοῦ γιγαντιαίου τούτου σχεδίου, ὅτι ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀεροστάτου ἀπαιτεῖ δαπάνην 300,000 δρ., δύναται ὅμως νὰ κατασκευασθῇ καὶ μικρότερον διὰ 100,000 δρ. Ὡς ὁ Κολόμβος ἔκρουε μάρτην τὰς θύρας τῶν ἐθνῶν χωρὶς νὰ εὐρίσκη τινὰ νὰ τῷ παρέξῃ ὀλίγα κερμάτια ὅπως προσθέσῃ νέον ἡμισφαίριον εἰς τὴν γῆν, θέλει ἄρα μάρτην ζητήσῃ τὰς δέκα μυριάδας δραχμῶν ὁ Πετίνος διὰ τὸ μεγαλοῦρημά του, τὸ μέλλον νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῆ βασιλέα τῆς γῆς; Ἡ ἐπιστήμη ἐγγυᾶται εἰς τοὺς δανειστάς τὴν ἀσφάλειαν τῶν κεφαλαίων των. Ἄν ἀποτύχη ἡ ἐπιχείρησις, μηδαμηνὴ παύσεως θέλει ἀπολεσθῆναι εἰς γενναίαν ἀπόπειραν. Ἀλλ' ἂν ἐπιτύχη!...

P.

Ἡ ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗ

Υπὸ Κ. Π.

(Τέλος. Ἰδέ Φυλλάδιον Ι°).

Τὸ ἀσθενέστερον μέρος τοῦ στρατιωτικοῦ ὄργανισμοῦ τῶν Ἀθηναίων ἦτο, κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους τούτους χρόνους, ἡ στρατηγία· διότι ἀφ' ἐκάστης φυλῆς ἐξελέγετο, κατὰ πᾶν ἔτος, εἰς στρατηγός, ἕκαστος δὲ τῶν 10 τούτων στρατηγῶν ἦτο μὲν μόνιμος ἡγεμὼν τῆς ἰδίας φυλῆς δι' ὅλον τὸ ἔτος, ἦρχε δὲ, πᾶσαν δεκάτην ἡμέραν, σύμπαντος τοῦ στρατοῦ, καθ' ἣν σειρὰν ἐγένετο ἡ κλήρωσις τῶν φυλῶν. Ἐκτὸς τῶν δέκα τούτων στρατηγῶν, παρευρίσκετο ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ ὁ τρίτος τῶν ἐννέα ἰδίως μὲν λεγομένων ἀρχόντων τῆς πολιτείας, διὰ κλήρου δὲ προχειριζομένων (ὄχι, ὡς οἱ στρατηγοί, δι' ἐκλογῆς), ὁ Πολέμαρχος, ὅστις ὅμως ἄλλο δικαίωμα, ὡς φαίνεται, δὲν εἶχεν εἰμὴ τὸ ἄγειν τὴν δεξιὰν πτέρυγα καὶ τὸ ψηφίζειν ἐν τῷ πολεμικῷ συμβουλίῳ.

Ἡ τοιαύτη τῆς στρατηγίας ῥύθμισις ἦτο βεβιάως ὀλεθρία, καθότι, ἂν καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν δέκα καὶ ἡ κλήρωσις τοῦ Πολεμάρχου ἐγίνετο ἐκ μόνων τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν, ἐκ τῶν ἐχόντων δηλαδὴ 5000 περίπου σημερινῶν δραχμῶν ἐτήσιον πρόσοδον, δὲν ἦτο ὅμως εὐκόλον νὰ διακρίνη τὸ πλῆθος πάντοτε τὸν ἰκανώτερον, καὶ ἀπητεῖτο νὰ ἐπιτύχη ὄχι ἐν ἰκανόν ἄνδρα, ἀλλὰ δέκα· ἔπειτα οὐδ' ἐνότῃς, οὐδὲ μονιμότης ὑπῆρχε περὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπὶ πᾶσιν, ἢ εἰς τὸν τυφλὸν κληρὸν ἀνατεθειμένη ἐκλογὴ τοῦ ἐπιδικαιητοῦ τῶν στρατηγῶν πολεμάρχου, ἦτο μάλιστα ἐπικίνδυνος. Ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐπολιτεύθησαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ φρόνησις τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ θεραπεύσῃ μέχρι τινὸς καὶ αὐτοὺς τοὺς

χειρίστους τῶν θεσμῶν, ἐνῶ ἄπειρα παραδείγματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ ἀριστοὶ τῶν θεσμῶν οὐδὲν ἀγαθὸν παράγουσιν, ἐὰν κακῶς ἐφαρμόζωνται.

Ἴσχυε τότε μάλιστα ἐν Ἀθήναις ὁ τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν οἶκος, δι' ἐνεργείας τοῦ ὁποίου εἶχον κυρίως ἐκβληθῆ οἱ Πεισιστρατιδαί. Ὁ οἶκος οὗτος ὑπῆρξεν αἰετοτε τοσοῦτον μέγας καὶ πολὺς ἐνταῦθα, ὥστε δύναται νὰ γράψῃ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων, γράρων ἀπλῶς τὴν τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν βιογραφίαν. Τοῦτο δὲ ἀποδεικνύει οὐ μόνον τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ γένους ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰκανότητα καὶ τὴν παράδοξον εὐτραπελίαν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, διότι ἐν τῷ διαστήματι τῶν πολλῶν ἑκατονταετηρίδων καθ' ἃς ἐπρωταγωνίστησαν τῶν Ἀθηναίων, αἱ ἐπικρατοῦσαι ἰδέαι καὶ δοξασταὶ ἔπαθον θαυμαστικὰ ἀλλοιώσεις· καὶ τοὶ δὲ τοσοῦτων ἐπιγιννομένων ἀλλοιώσεων, οὐδὲν ἤττον οἱ Ἀλκμαϊωνίδαί πρωτεύουσιν ἀδιαλείπτως. Ὁ οἶκος οὗτος εἶχε τὸ γένος ἀπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Ἀθηναίων Κόδρου. Οἱ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας κυβερνήσαντες τὰς Ἀθήνας ἰσόβιοι ἄρχοντες ἦσαν πρόγονοι τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν. Βραδύτερον οἱ ἄλλοι τῶν Ἀθηναίων εὐπατρίδαί ἀφῆρσαν ἀπὸ τοῦ γένους ἐκείνου τὸ δ καίωμα τοῦ νὰ λαμβάνεται ἀπὸ αὐτοῦ καὶ μόνου ὁ ὑπέρτατος τῆς πολιτείας ἄρχων· ἀλλὰ, ὅτε ἐν ἔτει 612 πρ. Χρ. οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐκινδύνευσαν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις ἀναφανέντος δημαγωγοῦ Κύλωνος, εἰς τὸν Ἀλκμαϊωνίδην Μεγακλέα ἀνέθεσαν τὴν σωτηρίαν τῆς μερίδος αὐτῶν, καὶ δι' αὐτοῦ τῶντι διέσωσαν τότε τὴν ὑπεροχὴν. Τοῦ Μεγακλέους τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Ἀλκμαίων ἐκεῖνος, εἰς ὃν ὁ Κροῖσος, φίλον ὄντα καὶ μεταβάλλοντα εἰς Σάρδεις, ἐπέτρεψε νὰ λάβῃ ἀπὸ τοῦ θησαυροῦ τόσα χρήματα ὅσα διὰ μιᾶς ἠδύνατο ὁ ἴδιος νὰ ἐκφέρῃ. Αὐτὸς δὲ, ἐνδυθεὶς, ὡς ἡξεύρατε, χιτῶνα μέγα καὶ ὑποδήματα εὐρύτατα, παρεγέμισε τὰ τε ὑποδήματα καὶ ἅπαντας τοὺς κόλπους, ἐπέπασε δὲ ψήγματα χρυσοῦ εἰς τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, ἔβαλε καὶ εἰς τὸ στόμα ὅσον ἠδύνατο, ἔπειτα δ' ἐξῆλθε μόλις συρόμενος καὶ ὁμοιάζων πᾶν ἄλλο ἢ ἄνθρωπον· ὁ δὲ Κροῖσος, γελάσας, οὐ μόνον πάντα ἐκεῖνα ἔδωκεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὄχι ὀλιγώτερα τούτων ἐπέτρεψε νὰ παραλάβῃ. Μετ' ὀλίγον ἡ δημοκρατικὴ μερίς ἐνισχύθη διὰ τοῦ Πεισιστρατοῦ τοσοῦτον, ὥστε ἡ στενὴ ἀρχαία ἀριστοκρατία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ εὐλόγως ὅτι θέλει ἀντιταχθῆ· ὅθεν οἱ Ἀλκμαϊωνίδαί ἀναλαμβάνουσι τὴν ἀρχηγίαν μέσου τινὸς κόμματος, τοῦ τῶν Παράλων, τὸ ὁποῖον, ὡς προείπομεν, ἐτήρει τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων ἰσορροπίαν· ἀρχηγὸς τῶν Παράλων τότε ὑπῆρξεν ὁ τοῦ προηγούμενου Ἀλκμαίωνος υἱὸς Μεγακλῆς.

Ἐπειτα, ἐξωστθέντων τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἵτινες ἀρξάντες ἐγκατέλιπον τὴν δημοκρατικὴν μερίδα, δι' ἣς εἶχον προαχθῆ καὶ, τούτου ἕνεκεν, ἐγκαταλείφθησαν ὑπ' αὐτῆς, ἡ μερίς αὕτη λαμβάνει κράτος μέγα, ὥστε πρόδηλον ἦτο ὅτι θέλει κατισχύσει. Οἱ Ἀλκμαϊωνίδαί ἐπιχειροῦσι τότε νὰ ῥυθμίσωσι τοῦλάχιστον τὰς πράξεις αὐτῆς καὶ διὰ Κλεισθένους,

τοῦ υἱοῦ τοῦ προμνημονευθέντος Μεγακλέους, χειραγωγήσαντες τὸ πλῆθος, ἔβαλον τὰ θεμέλια τοῦ γένου αὐτοῦ πολιτεύματος. Ἀπὸ τοῦ Κλεισθένους τούτου, τὸ γένος τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν δὲν ἀνέδειξε πλέον μεγάλους ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἄνδρας, ἐξηκολούθησεν ὁμοῦς πρωτεύον, ἐν Ἀθήναις, διὰ τῶν γυναικῶν. Καθότι ἅπαντες οἱ ἐνδοξοὶ στρατηγοὶ καὶ κυβερνήται ὄντες ἀνέδειξεν ἡ πόλις ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐθεώρουν ἀπαραίτητον νὰ συνδεθῶσι μετὰ τοῦ οἴκου ἐκείνου διὰ κηδεστίας. Οὕτως ὁ ἀντίζηλος τοῦ Μιλτιάδου Ξάνθιππος ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Κλεισθένους Ἀγαρίστην, ἣτις, ἔγκυος οὔσα, εἶδε κατ' ὄναρ, ὅτι ἔτεκε λέοντα καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγέννησε Περικλέα τὸν Ὀλύμπιον. Ἐγγονος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀγαρίστης ταύτης Μεγακλέους ἦτο ἡ χαριστάτη ἐκείνη Ἰσοδίκη, ἣτις κατώρθωσε νὰ δεσμεύσῃ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῆς τὸν τοσοῦτον περίτους ἔρωτας ἄστατον Κίμωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου· καὶ ἔγγονος ἐπίσης τοῦ Κλεισθένους ἦτο ἡ τοῦ Κλεινίου σύζυγος Δεινομάχη, ἡ γεννήσασα τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν εὐφύεστερον ἄμα καὶ κακοτροπώτερον τῶν Ἑλλήνων. Καθ' ἅπασαν λοιπὸν τὴν τῶν Ἀθηναίων ἱστορίαν βλέπομεν τοὺς Ἀλκμαιωνίδας ἰσχυροὺς καὶ μεγάλους. Ἰδίως ὁμοῦς παντοδύναμοι διετέλουν ἐν ἔτει 490, καθότι δι' αὐτῶν μὲν πρόεικον ἐτῶν ἐξώσθησαν οἱ Πεισιστρατίδαι, δι' αὐτῶν δὲ ὁ δῆμος εἶχεν ἀσφαλίσαι τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἀρχὴν· εἶχον δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην προϊσταμένους Μεγακλέα, τὸν Κλεισθένους υἱὸν, καὶ ἕτερον Μεγακλέα, υἱὸν Ἰπποκράτους τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κλεισθένους, καὶ Ξάνθιππον, τὸν σύζυγον τῆς ἀδελφῆς τοῦ τελευταίου Μεγακλέους Ἀγαρίστης.

Ἀλλὰ πρόξ ἐξ ἐτῶν εἶχεν ἐπανελθεῖ εἰς Ἀθήνας, μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν, εἷς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων οἵτινες γεννῶνται διὰ νὰ ἀρχωσιν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, καὶ ἀρχοῦσι διὰ νὰ μεγαλοουργῶσι. Μιλτιάδης ὁ Κίμωνος ἦτο Ἀθηναῖος· ἀπὸ δὲ τοῦ 515 ἔτους πρ. Χρ., 25 δηλαδὴ ἔτη πρόξ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον διὰ νὰ κληρονομήσῃ τὴν αὐτόθι ὑπὸ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, Μιλτιάδου τοῦ Κυφέλου, ἰδρυθεῖσαν ἡγεμονίαν. Περί τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἡγεμονίας ταύτης ἀνέδειξε τὴν βίαν καὶ τὴν τραχύτητα, ἣτις κατὰ δυστυχίαν συνήθως παρακολουθεῖ τὰ μεγάλα πολεμικὰ προτερήματα, περιστοιχίσθη ὑπὸ δορυφόρων, συνέλεξε θησαυροὺς μεγάλους καὶ συνώδευσε τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν Σκυθικὴν αὐτοῦ ἐκστρατείαν· ἀλλὰ συγχρόνως ἔλαβεν ἐντεῦθεν ἀφορμὴν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν Περσικὸν στρατὸν καὶ νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Δὲν ἤξεύρομεν ἂν πρὸς τούτοις, ὡς ὑπὸ πολλῶν ἐβρέθη, μικροῦ ἐδέθησεν, ἐπὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, νὰ ἐπιφέρῃ τὸν ὄλεθρον τοῦ μεγάλου βασιλέως, διὰ τῆς συμβουλῆς τὴν ὁποίαν ἔδωκε μὲν εἰς τοὺς Ἴωνας νὰ λύσωσι τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰστρου γέφυραν, ἐγκαταλείποντες τὸν Δαρεῖον εἰς τὰς ὄχανεις ἐκείνας ἐρήμους, δὲν ἠκολούθησαν δὲ οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἴωνων διὰ τὰς ἰδιοτελεῖς αὐτῶν σκοποὺς. Περί τούτου, ἂν καὶ ρηθέντος κατὰ πρῶ-

τον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, διστάζουσιν εὐλόγως τινὲς τῶν νεωτέρων, διότι οἱ μὲν τσαῦτα ἀπὸ τοῦ Μιλτιάδου κινδυνεύσαντες Πέρσαι κατ' οὐδὲν ἠνώχλησαν αὐτὸν ἐπὶ πολλὰ ἔτη περὶ τὴν εἰρηνικὴν κατοχὴν τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ· οἱ δὲ Σκύθαι, εἰς οὓς τηλικούτον ἠγωνίσθη νὰ περιποιήσῃ ὠφέλημα, καὶ εἰς τὴν Χερσόνησον ἔπειτα ἐμβάλλουσι, καὶ αὐτὰν ἀναγκάζουσι νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν. Ὅθεν πολὺ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὸ διήγημα ἐκεῖνο ἐπενοήθη βραδύτερον, πρὸς ἀπολογίαν τοῦ Μιλτιάδου, καθ' ἣν ἐποχὴν κατηγορήθη ἐν Ἀθήναις ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν Χερσόνησον τυραννίδος. Τὸ βέβαιον ὁμοῦς εἶναι ὅτι, περὶ τὰ ἔσχατα τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ταύτης, ἀφῆρσεν ἀπὸ τῆς Περσικῆς κυριαρχίας τὰς Πελασγικὰς νήσους Ἀἴμνον καὶ Ἴμβρον, καθυποβαλὼν αὐτὰς ὀνόματι μὲν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, πράγματι δὲ ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτοῦ κράτος. Ὅταν δὲ οἱ Πέρσαι, καταβαλόντες τὴν ἐπανάστασιν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἴωνικῶν πόλεων ἀκαίρως μετέπειτα κινήθεισαν, ἐπλησίασαν εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὁ Μιλτιάδης, θεωρήσας τότε πρῶτον ἑαυτὸν κινδυνεύοντα ἀπὸ τούτων, ἐμβιβάζει τοὺς θησαυροὺς εἰς πέντε τριήρεις καὶ ἀποπλέει εἰς Ἀθήνας, τῷ 496. Ὁ Μιλτιάδης ἦτο πενητηκοντούτης περίπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην· καὶ δὲν εἶχε μὲν λάβει εἰσέτι ἀφορμὴν μεγάλην νὰ ἀναδείξῃ τὴν θαυμασίαν στρατιωτικὴν ἀρετὴν, δι' ἣς ἐπροίκισεν αὐτὸν ἡ φύσις, δὲν εἶχε μείνει ὁμοῦς καὶ ἀργός. Ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὴν Χερσόνησον ἡγεμονίας, εἰς τὴν εὐφυίαν αὐτοῦ εἶχε προσθέσει τὴν πεῖραν, δι' ἣς ἐνίκησε κυρίως ἐν Μαραθῶνι, καὶ τὸν πλοῦτον, δι' οὗ πολλὰ βεβαίως ἐξωμάλυνε τὰ κατ' ἀρχὰς κωλύσαντα τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ. Ἀλλὰ συγχρόνως ἡ ἡγεμονία ἐκείνη ἐπεκράτουνε παραδόξως τὸν φύσει αὐτογνώμονα τοῦ ἀνδρός χαρακτήρα καὶ κατέστησεν αὐτὸν πολὺ ἐπιτηδειότερον νὰ ἀρχῇ στρατοπέδου ἢ πόλεως ἐλευθέρως κυβερνωμένης, δι' ὃ ἀνευ μὲν τοῦ ἐσχάτου κινδύνου εἰς ὃν περιήλθον τότε αἱ Ἀθηναίαι, οὐδέποτε ἴσως ἠθέλεν ἐνταῦθα εὐδοκιμήσει, παρελθόντος δὲ τοῦ κινδύνου, τάχιστα ἀπωλέσθη. Ἡ φύσις καὶ ἡ τύχη ἐφαίνοντο παρασκευάσασαι ἐπιτήδες τὸν ἀνθρώπον διὰ τὸν κρίσιμον ἐκείνον ἀγῶνα· διότι τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ ἔθνη τῶν ὁποίων ὄριμος μὲν εἶναι ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἀκμαία δὲ ἡ ἠθικὴ κατάστασις. Διὰ πᾶσαν χρείαν, παράγεται ἀμέσως παρ' αὐτοῖς ὁ ἴδιος ἐπιτήδειος ἄνθρωπος. Οἱ Ἀλκμαιωνίδαι ἦσαν ἐπιτήδεις περὶ τὴν πολιτικὴν τῶν πραγμάτων διεξαγωγὴν, καὶ ἰσχυρον ἐνόσω κυρίως προέκειτο περὶ ἐσωτερικῆς διοικήσεως· ἄμα ὁμοῦς ἐπῆλθον ἄλλαι περιστάσεις καὶ τὸ κύριον ζήτημα κατέστη ὁ πόλεμος, παρήχθη ἀμέσως ὁ πρὸς τοῦτο ἀρμάδιος ἄνθρωπος καὶ ἰσχυσεν, ἂν καὶ πολλὰ ὑπῆρχον τὰ κωλύοντα.

Ὁ Μιλτιάδης, μικρὸν μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ, κατηγορήθη ὑπὸ τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, οἵτινες δὲν εἶδον βέβαια ἀνυπόπτως ἐπιφαινόμενον εἰς Ἀθήνας ἄνδρα τοσοῦτον πολύτροπον, ἔτι ἐτυράνησεν ἐν Χερσονήσῳ Ἀθηναίων πολιτῶν, καὶ ἡ κατηγορία αὕτη ἦτο

μάλιστα επικίνδυνος εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν πρόσφατος ὑπῆρχεν ἐτι ἡ μνήμη τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ὅστε δια τε τὴν κατηγορίαν ταύτην καὶ ἐν γένει τὴν ἀντίπραξιν τῶν παντοδυναμῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, δὲν ἐφαίνετο πιθανὴ ἢ ἐπιτυχία τούτου εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 490 ἔτους. Ἄλλ' ἢ πόλις, ἢ ἐνεργήτατα τὰς ἐκλογὰς ταύτας ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι ὁ ἐχθρὸς πλησιάζει, ἐσκέφθη ἄλλως ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Οἱ Ἀλκμαιωνίδαι, καθὸ πρωτοουργοὶ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ἰππίου, ἦσαν βεβαίως πλείστης εὐγνωμοσύνης καὶ πίστεως ἄξιοι, ἐπειδὴ ὁμοῦς προέκειτο πόλεμος πρὸς Πέρτας, ὁ Μιλτιάδης ἠδύνατο νὰ φανῆ χρησιμώτερος αὐτῶν, καθὸ γινώσκων κάλλιστα τὸν Περσικὸν στρατὸν καὶ τὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν αὐτοῦ, ἔχων συνεννοήσεις ἐν αὐτῷ διὰ τῶν Ἰώνων, πρὸς τοὺς ὁποίους διετῆρει πολλὰς καὶ ἀρχαίας σχέσεις, καὶ παρέχων ἐπίσης τὰ πιστὰ εἰς τὴν πόλιν διὰ τὸ κατὰ τοῦ Ἰππίου, τοῦ ρονεύσαντος τὸν πατέρα αὐτοῦ Κίμωνα, μίσος. Ὅθεν ὄχι μόνον ὁ Μιλτιάδης ἀνηγορεύθη εἰς τῶν 10 στρατηγῶν, ἀλλὰ καὶ τέσσαρες ἄλλοι φίλοι αὐτοῦ οἱ Ἀλκμαιωνίδαι, δὲν ἐπλειονοψήρησαν εἰμὴ εἰς πέντε φυλάς, εἰς δὲ τὸν ἀγαθὸν πολέμαρχον Καλλιμαχὸν ἀνετέθη τὸ ἔργον τοῦ νὰ διευθύνῃ, ἐπὶ τῇ κοινῇ σωτηρίᾳ, τὴν τε περὶ τὸ κατὰ τοῦ Ἰππίου πάθος ὁμοφωνίαν τῶν μερίδων ἐκείνων, καὶ τὴν ἀμοιβαίαν περὶ τῶν πρωτείων διαφωνίαν. Ἐὰν ὀνόματα ὅλων τῶν στρατηγῶν τούτων δὲν εἶναι γνωστὰ, διότι ὁ Ἡρόδοτος, ἐκτὸς τοῦ πολέμαρχου Καλλιμάχου καὶ τοῦ Μιλτιάδου, ἐνὸς μόνου ἐτι μνημονεύει τῶν στρατηγῶν, τοῦ ἐν τῇ μάχῃ πεσόντος Στησιλάου τοῦ Θρασύλου. Βραδύτερον ὁ Πλούταρχος εἶπεν εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀριστείδου, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐστρατήγησαν ἐν Μαραθῶνι· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι βέβαιον μὲν ὡς πρὸς τὸν πρῶτον, παντάπασι δὲ ἀπίθανον ὡς πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν ὁποῖον ὁ Ἡρόδοτος, ἐπὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, ὀνομάζει νεωστὶ εἰς τὰ πρῶτα ἀξιώματα προαχθέντα, ὅπερ δὲν ἠθέλην εἶσθαι βεβαίως ἀκριβὲς ἐὰν πρὸ δεκαετίας ἐλάμβανε τὸ ὑπέρτατον στρατιωτικὸν ἀξίωμα. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν βίον τοῦ Θεμιστοκλέους, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ἔπρεπε νὰ μνημονεύσῃ τῆς στρατηγίας ταύτης, οὐδόλως ἀναφέρει αὐτὴν· ἐξεναντίας λέγει αὐτὸν νέον ἐτι ὄντα ἐπὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, ἐνῶ διὰ νὰ χειροτονηθῇ στρατηγὸς ἀπητῆτο νὰ ἦναι τοῦλάχιστον τριακοντούτης, καὶ ἐν γένει πρῆσθη τὸν ἄνθρωπον ὄχι ὡς συστράτηγον τοῦ Μιλτιάδου, ἀλλὰ ὡς πόρρωθεν ἀφορῶντα εἰς τὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Ὅστε χάριν ῥητορικοῦ μᾶλλον σχήματος, διὰ νὰ παραστήσῃ τοὺς δύο ἐκείνους ἄνδρας, ἐρίσαντας, ἐν τῷ πρὸς τοὺς βαρβάρους τούτω ἀγῶνι, ὅπως μετέπειτα, ἐν τῇ πολιτείᾳ, πρὸς ἀλλήλους ἦριταν, ἐχειροτόνησεν ἐν παρόδῳ εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀριστείδου, τὸν Θεμιστοκλέα Μαραθωνομάχον στρατηγόν. Καὶ λέγομεν τοῦτο μετὰ θάρρους, διότι ὁ τριτένδορος πρωταγωνιστὴς τοῦ ἐν Σαλαμῖνι κατορθώματος δὲν ἔχει χρεῖαν πλατῶν κοσμημάτων διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἀπαράμιλλον κλέος, τὸ ὁποῖον ἀπένειμαν εἰς αὐ-

τὸν οἱ αἰῶνες ἅπαντες, ἀνακηρύξαντες μὲ φωνῇ σωτήρα τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸ κρίσιμον λοιπὸν ἐκεῖνο 490 ἔτος, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέδειξαν στρατηγοὺς ἅπαντας τοὺς ἄνδρας ὅσοι ἠδύνατο νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· περὶ δὲ τὴν κλήρωσιν τοῦ πολέμαρχου ἐπολιτεύθησαν τοσοῦτον ἐπιτηδείως, ὥστε ἀνεδείχθη ἀνὴρ ἄξιος τοῦ Μιλτιάδου συναγωνιστῆς. Διότι δὲν ἐκλήρωντο εἰμὴ οἱ παρασταθέντες εἰς τὸ Θησαῖον, ὅπου ἐγένετο ἡ πρᾶξις αὕτη ἐνώπιον τῶν ἐξ θεσμοθετῶν, παρέστησαν δὲ οἱ ἰκανώτεροι μόνον. Ἄμα δὲ ἀναγγεληθέντος ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπεβίβασθησαν εἰς Μαραθῶνα, καὶ ὅτι φαίνονται διατεθειμένοι νὰ μείνωσι πρὸς τὸ παρὸν αὐτόθι, ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν στρατηγῶν, ἀπεφάτισαν αὐθημερὸν τὴν εἰς τὸ αὐτὸ χωρίον ἐξαγωγὴν τῆς τῶν Ἀθηναίων δυνάμεως, τὴν ἀποστολὴν εἰς τοὺς Πλατειαίς, (τοὺς ἀπὸ τινος χρόνου διατελοῦντας ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων) προσκλήσεως τοῦ νὰ στρατεύωσι πανδημεὶ εἰς Μαραθῶνα, τὴν ἀποστολὴν εἰς Σπάρτην ἡμεροδρομοῦ, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὸν κίνδυνον τῆς πόλεως καὶ νὰ ζητήτῃ ἐπικουρίαν. Ἀπορον φαίνεται τῶντι πῶς οἱ Ἀθηναῖοι τότε πρῶτον ἐπεκαλέσαντο τὴν συνδρομὴν τῆς Σπάρτης, ἐνῶ πρὸ καιροῦ ἐγνωρίζαν τὴν ἐπαρχομένην στρατείαν καὶ πρὸ ἰκανῶν τουλάχιστον ἡμερῶν ἐδίεπον τὸν ἐχθρικὸν στόλον παραπλέοντα τὴν Εὐβοίαν καὶ κυριεύοντα τὴν Κέρυστον καὶ τὴν Ἐρέτριαν. Ἄλλ' ἢ προηγουμένη αὕτη ἀδράνεια ἐνισχύει ἴσως τὴν γνώμην, ὅτι οἱ Πέρσαι δὲν ἐπέπλευσαν τοσοῦτον βραδέως ὅταν συνήθως νομίζεται, ὅτι ἢ εἰς τὰ Εὐβοϊκὰ παραλία ἀριεῖς αὐτῶν συνέπεσε μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐν Ἀθήναις ἀρχαιρεσιῶν, καθ' ἃς ὁ τοσοῦτον ἄλλοτε ὑποβλεπόμενος Μιλτιάδης δὲν ἐπέτυχεν εἰμὴ διὰ τὸν πρὸ ὀλίγον κίνδυνον, καὶ ὅτι, ἐνὶ λόγῳ, ὁ ἀνὴρ οὗτος πρὸ ὀλίγων μόνον ἡμερῶν ἔδρευεν ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν.

Ὁ Μιλτιάδης ἐνόησεν ἀμέσως διατὶ ὁ Ἰππίας ἀπεβιάσθη εἰς Μαραθῶνα· ἢ πρόθεσις τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἦτο προδήλως νὰ ὀρμήσῃ ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀφοῦ διενεργήτῃ τὴν στάσιν τῶν Διακρίων, εἰς τῶν ὁποίων ἠλπίζε τὸν συνδρομὴν, ἢ ἐξαγωγή τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἄρα ἀναγκασία ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ, τοῦ νὰ προληφθῇ πᾶσα ἐνδεχομένη τυχὸν ἐπιτυχία τῶν βασιουργιῶν τῆς μικρᾶς τοῦ τυράννου μερίδος, καὶ νὰ ἀποβῇ χρησιμὸν τὸ λάθος εἰς τὸ ὁποῖον περιέπεσαν οἱ Πέρσαι, προκαλέσαντες τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀγωνισθῶσι πρὸς αὐτοὺς ἐν τῷ Μαραθωνικῷ πεδίῳ, ἢ καὶ εἰς τὰς πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ κοιλάδας. Ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπραξαν κατὰ τοῦτο λάθος μέγα, εἶναι ἀναμφισβήτητον, διότι μὴ δυνάμενοι, οὐδ' ἐν τῷ Μαραθωνικῷ πεδίῳ, καὶ ἐτι ὀλιγώτερον εἰς τὰς πρὸς δυσμὰς κοιλάδας, νὰ ἀναπτύξωσιν ἅπαντα τὸν στρατὸν, κατεδίκαζον οἱ ἴδιοι εἰς ἀχρηστίαν μέρος αὐτοῦ καὶ ἠλάττουσαν οὕτω τὴν τε ἀνιότητα τῶν δυνάμεων καὶ τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιτυχίας. Πρὸς τούτοις οἱ Ἕλληνες καὶ νικηθέντες ἐνταῦθα

ἤδυναντο, διὰ τὴν οὖσιν τὴν χώρας, νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς τὸν νικητὴν πολλὰς ἐτι δυσκολίας. Δὲν ἦτο ἤδη ἐπίθανον νὰ διορθώσωσιν οἱ Πέρσαι τὸ γενόμενον στραῖμα, καί, ἐννοήσαντες ὅτι ἀπὸ μὲν τῶν Διακρίων δὲν θέλουσιν λάβει συνδρομὴν, ἐν δὲ τῷ Μαραθωνικῷ πεδίῳ δὲν συνέφερον ὁ ἀγὼν, νὰ ὀρμήτωσιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐὰν ἀπεφάσιζον τοιοῦτόν τι οἱ ἐχθροί, εἶχον δύο ὁδοὺς νὰ ἀκολουθήσωσιν· ἢ τὸν διὰ θαλάσσης, περιπλέοντες τὸ Σούμιον, ἀλλὰ τότε οἱ Ἕλληνας, τέμνοντες τὴν διαγώνιον, προσελάμβανον αὐτοὺς εἰς Φάληρον εὐκολώτατα· ἢ τὸν ἀπὸ ξηρᾶς, διὰ τῆς πύλης τῆς Προβαλίνθου, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνας δὲν ἠδύναντο νὰ καταλάβωσιν, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὰ κατωτέρω. Τὴν διάβασιν ταύτην δὲν ἦτο ἐνδεχόμενον ὅτι θέλουσιν προτιμῆται οἱ Πέρσαι, διότι ἐπρεπε πρὸς τοῦτο, ὡς προεῖρηται, νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου αὐτῶν καὶ ἀπὸ σύμπαντος τοῦ ἐλαφροῦ στρατοῦ, τοῦ συγκειμένου ἐκ τῶν ἐρετῶν, τοῦ ὁποῖου ἀναγκασίως ἤθελον ἀφήσει εἰς τὰ πλοῖα. Καὶ ἀπὸ ταύτης ὁμοῦ τῆς πύλης ἐὰν ἐγένετο ἡ εἰσβολή, οἱ Ἕλληνας ἠδύναντο νὰ ἐμβάλωσι μὲν εἰς τὴν πόλιν ἐγκαίρως φρουρὰν ἀποχωρῶσαν, διὰ δὲ τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ, περικόπτοντες τὰς τροπὰς τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιτιθέμενοι ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἐνισχυόμενοι ὑπὸ νέων ἐπικουριῶν, νὰ ἐπιέρωσι τὴν κατατρόπωσιν τῶν βαρβάρων. Οἱ ὑπολογισμοὶ οὗτοι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἐπίσης ὀρθοί, ὅσον οἱ τῶν Περσῶν ἦσαν ἐστραλμένοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι κατέλαβον βεβαίως τὴν κοιλάδα τοῦ Βρανᾶ, ἦτοι τοῦ ἀρχαίου Μαραθῶνος. Ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ καθωσιωμένον τῷ Ἡρακλεῖ πεδίον, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἔστησαν τὸ στρατόπεδον, ὀχυρώσαντες, διὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς αὐτῶν, διαφόρους μὲν καὶ ἄλλας θέσεις, ἀλλ' ἰδίως τὴν θέσιν τὴν κατεχομένην σήμερον ὑπὸ τοῦ χωρίου Σταμάτα, διὰ νὰ μὴ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις ἠδύναντο νὰ ἀναδῆ ἀπὸ τῆς παραλλήλου κοιλάδος τοῦ σημερινοῦ Μαραθῶνος (τῆς ἀρχαίας Οἰνός), διὰ τῆς ὁποίας φέρει ὁδὸς τεμνομένη ἄνωθεν τοῦ χωρίου εἰς δύο, ὧν ἡ μία ἐνοῦται εἰς Σταμάτα μετὰ τῆς ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Βρανᾶ ἀναβαινούσης. Ἀγγλος τις, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα εἶδμεν μὲ Ὀλίφιν μας ἀναμεμιγμένον ἕνεκεν ἐλεσινῆς τινος περὶ χρημάτων διαφορᾶς, εἰς τὴν ἐσχάτως γενομένην ἐπέμειψεν τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, ἀποπλανηθεὶς ὑπὸ τῆς ἐστραλμένης ιδέας, ὅτι οἱ μὲν Πέρσαι κύριον σκοπὸν προετίθεντο νὰ μεταβῶσιν ἀπὸ τῆς χώρας τοῦ Μαραθῶνος εἰς τὴν ἄλλην Ἀττικὴν, οἱ δὲ Ἕλληνας ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσωσι τὴν διάβασιν ταύτην, καὶ θεωρῶν, ὅτι οἱ Πέρσαι διὰ τῆς πύλης τῆς Προβαλίνθου ἦτο εὐλογώτερον νὰ περάσωσι, καθὸ ὀμζλωτέρας τῶν δύο ἄλλων, ἔσπευτε νὰ παρατάξῃ τοὺς Ἕλληνας παρὰ τὴν εἰρημένην πύλην. Ἀλλ' ἐλητημόνησεν ὅτι ἡ πύλη αὕτη ἦτο πλησιεστάτη εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτι ἐπὶ τῆς θαλάσσης αὐτῆς ὑπῆρχον 600 τριήρεις, ὅτι ἐπὶ τῶν τριήρεων αὐτῶν ἐπέβαινον πολλαὶ χιλιάδες στρατιωτῶν ἐπιτηδεῖων περὶ τὴν τοξευτικὴν καὶ ὅτι ἐπομένως οἱ οὕτω πῶς παραταταγμένοι Ἕλ-

ληνες, ἔχοντες δηλαδὴ τὸ δεξιὸν κέρασ εἰς τὴν παραλίαν προσηρητημένον, προσβληθέντες κατὰ μέτωπον μὲν ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῶν Περσῶν, δεξιόθεν δὲ ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ στόλου τοξωτῶν, ἀγνοῶν ἂν ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσιν, ἠξέυρω ὁμοῦ καλλίστα ὅτι δὲν ἠθέλον ἔχει τὸ δεξιὸν κέρασ τοιοῦτον ἀσφαλές, ὅσον ἐξάγεται ἀ' ὅλα· τὰς εἰδήσεις ὅτι εἶχον ἀμροτέρας τὰς πτέρυγας. Ἐπὶ δὲ πᾶσιν ὁ ἐρμηνευτὴς ἐκεῖνος τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης δὲν παρετήρησεν ὅτι, ἂν οἱ Ἕλληνας κατελάμβανον τὴν πύλην τῆς Προβαλίνθου, ἐκ τούτου δὲν ἔπεται ὅτι ἠθέλον προχθῆ αἱ δύο ἄλλαι πύλαι, αἵτινες, ἂν καὶ δυσβατώτεροι, δὲν εἶναι ὁμοῦ ἀδιάβατοι. Ὅστε τὸ ἐπιχείρημα καταστρέφεται πανταχόθεν· καὶ δῆλον ἄρα ὅτι δύναται τις νὰ πᾶθῃ ἦτταν ὀλοσχερῆ εὐ μόνον ἐν Μαραθῶνι ἀγωνιζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ γραφείου αὐτοῦ, ἐν ἀνέσει, στρατηγῶν τῆς μάχης, ἐὰν δὲν σκέπτεται ὀρθότερον τοῦ Ἰππίου καὶ τῶν Περσῶν.

Οἱ Πέρσαι εἶδον μὲ ἀπορίαν τοὺς Ἕλληνας ἐπελθόντας εἰς Μαραθῶνα, φρονήσαντες ἐξ ἀρχῆς, ὅτι οὗτοι δὲν θέλουσιν τολμήσει νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐκ τοῦ τυστάδην· πεπεισμένοι δὲ ἐτι οἱ ἐχθροὶ ἐκεῖνοί περὶ τῆς τῶν Διακρίων συνδρομῆς, ἠλπισαν, ὅτι, διὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἀπουσίαν τῆς κυριωτέρας τῶν Ἀθηναίων δυνάμεως, θέλουσιν καὶ ἐν αὐτῇ ἐπιτύχει στάσιν. Ὅθεν, διὰ νὰ ἐνθαρρύνωσι τοὺς ἀντιπάλους περὶ τὴν ἐπιθετικὴν ταύτην διάθεσιν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουσιν ὡς λάθος μέγα, ὑποχωρήσαντες, ἐγκατέλιπον τὸ πλεῖστον τοῦ εὐρυτέρου Μαραθωνικοῦ πεδίου, περιωρίσθησαν εἰς τὸ βορειότερον αὐτοῦ μέρος καὶ ἔστησαν τὸ κύριον αὐτῶν στρατόπεδον ὀπισθεν τούτου, ἐν Τρικυρῷ, ὅπου, μέχρι Παυτανίου, δηλαδὴ μετὰ 700 περίπου ἐνιαυτοῦς, εἶφάντο ἐτι αἱ λίθιναι τοῦ ἱππικοῦ αὐτῶν φάτναι. Οἱ Πέρσαι δὲν ὑπέθετον ὅτι οἱ Ἕλληνας θέλουσιν κατέλθει εἰς τὸ εὐρύτερον ὀπισθὸν τοῦτο πεδίον, ἐπειράθησαν ὅμοῦ νὰ δελεάτωσιν αὐτοὺς, σκοπὸν ἔχοντες, ἐὰν οἱ Ἕλληνας δὲν ἐπιτεθῶσι, νὰ ὀρμήτωσιν αὐτοὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βρανᾶ, ἅμα, κατορθωθείσης τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Διακρίων, προσβληθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι ὀπισθεν.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ θέσεις καὶ αἱ ἐλπίδες τῶν δύο ἀντιπάλων, ὅτε τὴν ἐπιούσαν προσῆλθον εἰς τὸ Ἕλληνικὸν στρατόπεδον 1000 περίπου Πλαταιεῖς ὀπλιται, οἱ μόνοι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀξιωθέντες τῆς τιμῆς τοῦ νὰ ἀγωνισθῶσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων ἐν Μαραθῶνι· διότι μετὰ δύο ἄλλας ἡμέρας, ἔφθασεν ἐκ Σπάρτης ἀγγελία λέγουσα, ὅτι θέλει μὲν σταλῆ βοήθεια, ἀλλ' ἡ βοήθεια αὕτη δὲν δύναται, κατὰ νόμον θρησκευτικόν, νὰ ἐκτρατεύσῃ πρὸ τῆς πανσελήνου, μέχρι τῆς ὁποίας ὑπελείποντο ἐτι 4 ἢ 5 ἡμέραι. Ἐντούτοις ἀπανταχόθεν τῆς Διακρίας ἤρχοντο εἰδήσεις ὅτι οἱ ἀπόστολοι τοῦ Ἰππίου προέτρεπον δραστηρίως, διὰ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων, τοὺς ἀρεινοὺς ἐκεῖνους κατοίκους εἰς ἐπαναστάσιν· οἱ Σπαρτιάται δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσωσιν εἰμὴ μετὰ 8 ἡμέρας περίπου. Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ Ἕλληνας, καθ' ὅλον τούτο τὸ διάστημα, νὰ θεωρῶσι, μὲ ἐσταυρωμένας χεῖρας, τοὺς Πέρσας κατέχοντας μέρος

ἀξιόλογον τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐν ἀνέσει ὑποκινουῦντας τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς στάσιν; Τὸ ζήτημα ἦτο σπουδαῖον· καὶ πρὸς λύσιν αὐτοῦ συνεκροτήθη, τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τῆς ἀρίξεως τῶν Ἀθηναίων, στρατιωτικὸν συμβούλιον. Εἶναί βέβαιον, ὅτι ὁ αὐτοῦ ἀνθρώπος, ὁ ἀναλαβὴν τὸ δυσχερὲς ἔργον τοῦ νὰ καταπέιρῃ τοὺς ἀναγνώστῃς τῆς Πανδώρας νὰ μάθωσιν ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, δὲν ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν συνεδρίασιν ταύτην, οὐδέ τὰ πρακτικὰ αὐτῆς ἀνέγνωσεν. Ἀλλὰ, κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν συνήθειαν, τὴν ὁποίαν καθιέρωσαν ἀπὸ τινος οἱ ἱστορικοὶ, νὰ ἀναπληρῶσι τὰς ἀτελεῖς εἰδήσεις, ὅσας εὐρίσκουσιν εἰς τὰς πηγὰς δι' ἰδίων εἰκασιῶν, δύναμαι, ἀπὸ τῶν ὀλίγων λέξεων τὰς ὁποίας, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, εἶπεν ὁ Μιλτιάδης εἰς τὸν Καλλίμαχον, νὰ σᾶς ἐκθέσω ἐνταῦθα ἐν συνόψει τὸν τε λόγον τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ προτείναντος νὰ μὴ ἀναβληθῇ ἐπὶ πλέον ὁ ἀγὼν, καὶ τὸν λόγον δι' οὗ οἱ Ἀλκμαιωνίδαι ἠγωνίσθησαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀναβολὴν τῆς μάχης. « Ἐὰν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, εἶπεν ὁ Μιλτιάδης, ἀφήσωμεν ἀνενοχλήτους τοὺς ἐχθροὺς; τίς ἐγγυᾶται ὅτι ἐπὶ τέλος δὲν θέλουν ἐπιτύχει αἱ ῥαδιουργίαι τοῦ Ἴππίου; ἰὰν δὲ ἐπιτύχωσιν, εἰς ποίαν ἀμηχανίαν δὲν θέλει περιέλθει τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον, προσβληθὲν μὲν ἀπὸ τοῦ μετώπου καὶ ἐκ πλαγίου, ἀπακοπὴν δὲ ἀπὸ τῆς πόλεως; Ἡ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, διὰ προδοσίας δύο ἐπιστήμων πολιτῶν, γενομένη παράδοσις τῆς Ἐρετρίας, μαρτυρεῖ ὅπως μέγας εἶναι κατὰ τοῦτο ὁ κίνδυνος τῆς πόλεως. Ἐξεναντίας, ὁ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶν παρίστησι πλείστας πιθανότητας νίκης. Ναί μὲν τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ εἶναι πολλαπλάσιον τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἀλλ' οἱ Πέρσαι, πιεζόμενοι εἰς τὸ βορειοανατολικώτερον μέρος τοῦ πεδίου, δὲν θέλουν δυνηθῆναι νὰ ἀναπτύξωσιν ἅπασαν αὐτῶν τὴν δύναμιν. Ἀπὸ τῆς μυστικῆς μετὰ τῶν ἐν τῷ Περσικῷ στρατοπέδῳ Ἰώνων συνεννοήσεως ἐξάγεται, ὅτι τὸ ἱππικὸν πολλακίς ἐπὶ ἡμέρας ὀλοκλήρους ἀναχωρεῖ πρὸς ἀναζήτησιν τροφῶν καὶ γύμνασιν· ὥστε ἡ μάχη δύναται νὰ συγκροτηθῇ, ἀπόντος τοῦ ἱππικοῦ. Πρὸς τούτοις, ἰὰν οἱ Ἕλληνες ἐφορμήσωσι ὁρμαίως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, δύνανται νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐπανελημμένην βολὴν τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ τοξοτῶν, ἐλθόντες δὲ ἅπαξ εἰς χεῖρας μετὰ τοῦ τακτικοῦ τῶν Περσῶν, θέλουν ἀναδειχθῆναι, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ ἀνώτεροι, διὰ τὴν τελειοτέραν αὐτῶν πανοπλίαν. Τελευταῖον, ἡ ἠθικὴ δύναμις τοῦ ὑφ' ἐνός συμφέροντος καὶ αἰσθήματος κινουμένου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶναι τοσοῦτον ὑπερτέρα τοῦ ἐκ τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔθνων, ἀντιζήλων καὶ πολεμίων τὸ πλείστον, συμπεφυρμένου ἐχθρικοῦ, ὥστε ἡ ἐπιτυχία εἶναι σχεδὸν ἀναμφίβολος. Καὶ ἂν ὁμως οἱ Ἕλληνες παρ' ἐλπίδα ἤθελον ὑποχωρῆσαι, δύνανται, παρασύροντες τοὺς Πέρσας εἰς τὰς ἀνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Βρανᾶ δυσχωρίας, νὰ παρατείνωσιν ἐτι τὴν ἀντίστασιν. » Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπίσαν τοὺς τέσσαρας τῶν στρατηγῶν, ἀλλ' οἱ πέντε Ἀλκμαιωνίδαι ἀντέστησαν. « Ὁ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶν, εἶπον, πρὸς ἐχθρὸν πολυάριθ-

μον καὶ ἔχοντα μέγα καὶ φοβερὸν ἀπὸ τοῦ πολέμου ὄνομα, εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, ὅσω οἱ Ἕλληνες κατὰ πρῶτον ἤδη ἔμελλον νὰ ἀντιπραταχθῶσιν εἰς αὐτόν, ἀπὸ δὲ τῆς μάχης αὐτῆς ἐξηροῦτο ἡ τύχη τῆς πόλεως. Οἱ Διάκριοι οὐδεμίαν σῶζουσι πρὸς τοὺς Πεισιπρατίδας εὐνοίαν, ὥστε αἱ ῥαδιουργίαι τοῦ Ἴππίου δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι, τοῦλάχιστον τοσοῦτον ταχέως καὶ εὐχερῶς. Ἀναβαλλομένης δὲ ἐντούτοις τῆς συμπλοκῆς, οἱ μὲν Ἕλληνες θέλουν προσλάβει ἐπικουρίαν ἀξιόλογον ἀπὸ τῆς Σπάρτης, δύο χιλιαδῶν ὀπλιτῶν καὶ πολλῶν ψιλῶν, οἱ δὲ Πέρσαι θέλουν περιέλθει εἰς δεινὴν ἀμηχανίαν, πιεζόμενοι εἰς χώρον στενόν καὶ στερούμενοι τῶν πρὸς τροφήν ἐπιτηδείων. » Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν ἦσαν ἰσχυρά. Εἶναι πρόδηλον, ὅτι ἂν ὁ ἀγὼν ἠδύνατο ν' ἀναβληθῇ ἢ ἀναβολὴ συνέφερε· διότι οἱ Ἕλληνες περιέμενον ἀξιόλογον ἐπικουρίαν. Ὅτι δὲ ἡ ἀναβολὴ ἦτο ἀκίνδυνος, ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Μιλτιάδης, καίτοι λαβὼν ἐπὶ τέλος τὴν ἀδειαν νὰ ἀγωνισθῇ, δὲν παρετάχθη εἰμὴ τὴν πέμπτῃ ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ συμβουλίου ἡμέραν, ὅτε δὲν ὑπελείποντο εἰμὴ δύο ἢ τρεῖς ἡμέραι μέχρι τῆς ἀρίξεως τῶν Σπαρτιατῶν. Διατὶ λοιπόν, ἐνῶ ἀφ' ἐνός προεκάλεσε τὴν περί τοῦ ἀμέσου ἀγῶνος ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου, ἔπειτα ἀνέβαλεν αὐτόν μέχρις αὐτῆς σχεδὸν τῆς παραμονῆς τῆς τῶν Σπαρτιατῶν ἀρίξεως, ὡσανεὶ τὰ πάντα ἐγένοντο μόνον διὰ νὰ ἀποκλεισθῶσι τῆς τιμῆς τοῦ ἀγῶνος οἱ ἐπικουροὶ ἐκεῖνοι; Ἡ φιλοδοξία ἀνδρῶν τοιούτων οἷος ἦτο ὁ Μιλτιάδης εἶναι πάθος δεινόν, τὸ ὁποῖον πολλακίς δύναται τὰ πάντα νὰ διακινδυνεύτῃ, δ' ἂν νὰ κορεσθῇ· ἀλλὰ « πῶς συνήνεσαν εἰς τοῦτο οἱ ἄλλοι στρατηγοί, οἱ μετ' ἐκείνου ψηφίσαντες, καὶ μάλιστα ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Καλλίμαχος, ἄνδρες οἵτινες, μέγα ἔχοντες ἐπ' ἀρετῇ ὄνομα, βεβαίως δὲν ἐκύβευσαν τὴν τύχην τῆς πατρίδος διὰ νὰ θεραπεύσωσι τὸ πάθος τοῦ Μιλτιάδου; Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι, ὡς συνήθως συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιστάσεις, τὴν διαγωγὴν τοῦ Μιλτιάδου προεκάλεσαν καὶ λόγοι ἰδιοτελεῖς, καὶ λόγοι ὁμως σπουδαιότεροι κοινοῦ συμφέροντος, τοὺς ὁποίους δὲν εἶπεν ἐν τῷ συμβουλίῳ, ἀλλὰ βεβαίως ἐκινολόγησεν εἰς τοὺς φίλους στρατηγούς, διὰ νὰ τοὺς καταπέιρῃ. Ὁ Μιλτιάδης ἤθελε νὰ στρατηγήσῃ αὐτὸς τῆς μάχης· εἰς τοῦτο δ' ἐκινεῖτο ὄχι ἀπλῶς ὑπὸ φιλοδοξίας, ἀλλ' ὑπὸ τῆς βαθείας καὶ ὀρθοτάτης πεποιθήσεως τὴν ὁποίαν εἶχεν, ὅτι, μόνον αὐτοῦ στρατηγούντος, ἠδύνατο νὰ εὐδωθῇ ὁ ἀγὼν. Ἀλλὰ διὰ νὰ κατορθωθῇ τοῦτο, ἔπρεπεν οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ νὰ παραχωρήσωσιν αὐτῷ τὴν τῆς ἰδίας ἡμέρας πρυτανείαν τοῦτο δὲ δὲν ἦσαν πρόθυμοι νὰ πράξωσιν εἰμὴ οἱ τέσσαρες αὐτοῦ φίλοι, οὐχὶ ὁμως καὶ οἱ πέντε Ἀλκμαιωνίδαι στρατηγοί, οἵτινες προέβλεπον, ὅτι ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, νικῆσας, ἔμελλε νὰ ἀποκτήσῃ ἐν τῇ πόλει ὑπόληψιν καὶ δύναμιν μάλιστα ἐπικίνδυνον εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις αἱ πρυτανεῖαι τῶν πέντε τούτων στρατηγῶν ἔληγον κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν πέμπτῃ ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἡμέραν, καθ' ἣν συνεκροτήθη τὸ πολεμικὸν συμβούλιον. Αἱ ἀκόλουθοι πέντε ἡμέραι

ἀνῆκον εἰς τοὺς τέσσαρας φίλους τοῦ Μιλτιάδου καὶ εἰς τὸν Μιλτιάδην αὐτόν. Ἦθ' ἔθεν τοῦτο δὴλον, ἐρωτᾷ δὲ οὐκιστος ἀναγνώστης; Ἰδοὺ πόθεν Ὁ Μιλτιάδης ἦτο στρατηγὸς τῆς δεκάτης τοῦ ἔτους ἐκείνου φυλῆς, ἦτοι τῆς Οἰνηίδος, τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι, ἀποφασισθείσης τῆς μάχης, ἅπαντες οἱ ὑπὲρ αὐτῆς ψηφίζαντες στρατηγοί, παρεδωκαν τὴν τῆς ἰδίας ἡμέρας πρυτανείαν εἰς τὸν Μιλτιάδην, ὁ δὲ Πλούταρχος, ὅτι ἅπαντες οἱ στρατηγοὶ παρεχώρησαν εἰς αὐτόν τὴν ἰδίαν πρυτανείαν ἢ δὲ τελευταία αὕτη ῥῆσις, συνυαζομένη μετὰ τῆς τοῦ Ἡροδότου, μαρτυρεῖ ἀποχρῶντως, ὅτι ἅπαντες οὗτοι οἱ στρατηγοὶ ἦσαν οἱ μετὰ τοῦ Μιλτιάδου συμφηφίζαντες. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον, ὅτι ἡ στρατηγία τῶν ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου πέντε ἡμερῶν ἀνῆκεν εἰς τοὺς φίλους τοῦ Μιλτιάδου καὶ εἰς τὸν Μιλτιάδην, τὸ δὲ κύριον ζήτημα ἦτο νὰ συγκροτηθῆ ἡ μάχη οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλὰ μόνον κατὰ μίαν τῶν πέντε τούτων ἡμερῶν. Ἄν περιέμενον τὴν Σπαρτιατικὴν ἐπικουρίαν, ἤθελεν ἔλθει πάλιν ἡ σειρά τῆς τῶν Ἀλκμαϊωνίδων στρατηγίας, τὸ δὲ πλεονέκτημα τοῦ νὰ συγκροτηθῆ ἡ μάχη στρατηγούντος τῆς ὅλης δυνάμεως τοῦ Μιλτιάδου, ἦτο προδήλως πολὺ μεγαλύτερον τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἐπικουρίας δύο χιλιάδων ὀπλιτῶν Μύριοι ὀπλιταὶ ἐπιτηδεῖως στρατηγούμενοι ἠδύναντο ἀναμφισβότως νὰ εὐδοκιμήσωσι πολὺ μᾶλλον, ἢ 12,000 ὀπλιτῶν ἀνεπιτηδεῖως διευθυνομένων. Αὕτη βεβαίως καὶ ἔχι ἄλλη εἶναι ἡ σκέψις, ἡ καταπίεσσα τοῦς 4 φίλους τοῦ Μιλτιάδου, καὶ ἰδίως τὸν Ἀριστείδην, νὰ ψηφίσωσι μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀμέσου συμπλοκῆς. Αἱ γινῶμαι οὕτω ἐδοχτομήθησαν, ἀλλ' ὁ γενναῖος πολέμαρχος Καλλιμαχος, εἰς ὃν, μετὰ τὸν Μιλτιάδην, ὀρεῖται ἡ Ἑλλάς τὴν νίκην ἐκείνην, ἔδωκε τὴν ψῆφον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς γνώμης τοῦ Μιλτιάδου, καὶ οὕτως ἀπεφασίσθη ὁ κρίσιμος ἀγὼν.

Οὐδὲν ἦτο ἡ μάχη δὲν συνεκροτήθη, ὡς προείπομεν, εἰμὴ μετὰ τέσσαρας ἡμέρας. Οἱ προσπαθήσαντες νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ἀναβολὴν ταύτην εἶπον, ὅτι ὁ Μιλτιάδης, καὶ τοὶ ἐπιτραπέιστες αὐτῶ τῆς στρατηγίας ὑπὸ τῶν ὁμοφρόνων στρατηγῶν, ἤθελεν ὅμως νὰ ἀγωνισθῆ καθ' ἡν ἡμέραν ἐστρατήγει αὐτὸς κατὰ νόμον, διὰ νὰ μὴ σφετερισθῆ ἐν μέρει τὸ ἀπὸ τοῦ κατορθώματος κλέος, ἢ νὰ μὴ παρεμβάλῃ κώλυμά τι περὶ τὴν διάταξιν τοῦ στρατοῦ, ὁ στρατῆγός τῆς ἡμέρας καθ' ἡν ἤθελε γίνεαι ἡ συμπλοκή. Ἄλλ' εἶναι πρόδηλον, ὅτι τοῦτο ἐβρέθη μόνον διὰ νὰ ῥηθῆ τι, καθότι παραχώρησις τῆς στρατηγίας δὲν σημαίνει βεβαίως τίποτε ἄλλο εἰμὴ ὅτι ὁ Μιλτιάδης ἔλαθε τὸ δικαίωμα νὰ διατάξῃ τὸν στρατὸν ὅπως αὐτὸς ἐνόμιζε δεόν· ἂν ὑπῆρχε δὲ τι τὸ δυνάμενον ν' αὐξήτῃ τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ἦτο τὸ νὰ νικήσῃ εἰς ἡμέραν καθ' ἡν ἡ στρατηγία κατὰ νόμον μὲν ἀνῆκεν εἰς ἕτερον, παρεχωρήθη δὲ ἐκουσίως ὑπὸ τούτου εἰς αὐτόν. Ἔτι δὲ ὀλιγώτερον ἐπιτρέπεται νὰ πιστεύωμεν τὸ παρ' ἄλλων τινῶν ῥηθέν, ὅτι ὁ Μιλτιάδης περιέμενε τὴν ἀφίξιν τῆς Σπαρτιατικῆς ἐπικουρίας, ἐνῶ ἤθελε καλλίστα, ὅτι ἡ ἐπικουρία αὕτη, μέλλουσα νὰ

ἀναχωρήτῃ μετὰ τὴν παντέληνον, δὲν ἠδύναντο νὰ θιάσῃ εἰμὴ μετὰ τὴν τελευταίαν τῶν 5 ἡμερῶν καθ' ἧς ἡ στρατηγία ἀνῆκεν εἰς αὐτόν. Ὁ Μιλτιάδης δὲν ἠγωνισθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν τῷ συμβουλίῳ γενομένην ἀπόφασιν, διότι ἤθελεν ὅσον ἐνδέχεται ἀσφαλῆ τὴν νίκην Ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον τὴν προηγουμένην, διὰ ξυλίνου χαρακώματος, ἀκούσαι τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ στρατοπέδου, ὁχύρωσιν ὥστε, νὰ εἴμφορη τούτο ν' ἀνθέξῃ ἐπὶ τινὲς χρόνον εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ὁχύρωμα τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν βραδύτερον, ὑπὸ τοῦ Κορνηίου Νέπωτος, ἀπερθέοντα καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων νεωτέρων ἱστορικῶν ἐπαναληφθέντα μῦθον, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν νὰ παρεμβάλωσι, διὰ ξυλίνων χαρακωμάτων, προσκόμματα εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν ἐχθρῶν, κατ' ἄλλους μὲν φράζοντες τὴν πύλην τῆς Προβαλίνθου καὶ τοῦ Μαραθῶνος (τοῦ σημερινοῦ Βρανᾶ), κατ' ἄλλους δὲ ἀσφαλίσαντες τὰ πλάγια τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ. Ἄλλ' εἶπομεν ἤδη, ὅτι ἂν οἱ Πέρσαι ἤθελον νὰ περάσωσι διὰ τῆς πύλης τῆς Προβαλίνθου, ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο καὶ πρὶν ἢ φθάσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐκ τοῦ ἄστεος καὶ ἀφοῦ ἐφθάσαν. Δὲν ἐπέερασαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόβασιν, διότι σκοπὸς αὐτῶν ἦτο νὰ διμείνωσιν ἡμέρας τινὰς ἐν Μαραθῶνι, διὰ νὰ προσλάβωσι συνεργούς τοὺς Διακρίους· δὲν ἐπέερασαν μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν Ἀθηναίων, διότι διετήρουν πάντοτε τὴν προτέραν ἐλπίδα καὶ διότι εὐλογώτερον ἦδη ἦτο νὰ καταβάλωσι προηγουμένως τὸν ἀπέαντι αὐτῶν ἱστάμενον στρατόν. Θαυμάσιον δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἐπιτόμημα ἤθελεν εἶσθαι ἂν οἱ Ἕλληνες ὠχύρουσαν τὴν πύλην ἐκείνην διὰ τὴν μάχην ταύτην, διότι εἰ μὲν ἐνίκων, τὸ ὁχύρωμα ἀπέβαινε ἀχρηστὸν, εἰ δ' ἐνίκωντο, ἢ οἱ Πέρσαι ἤθελον καταδιώξαι αὐτοὺς εἰς τὰς ἄνωθεν τοῦ Βρανᾶ δυσχωρίας, πολὺ μακρὰν τῆς πύλης τῆς Προβαλίνθου, ἢ παραλείποντες τὴν καταδίωξιν, ἐμελλον νὰ εἰσέλθωσι διὰ τῆς πύλης τῆς Προβαλίνθου, καὶ τότε τὸ ἐνταῦθα ὁχύρωμα, ἐστερημένον ὑπερμάχων, εὐκολώτατα διελύετο. Εὐφροσύνῃ προστούτοις εἶναι καὶ ἡ ἐπινοηθεῖσα ὁχύρωσις τῶν πτερυγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ, ὅχι μόνον διότι οὐδεμίαν χρεῖαν τοιαύτης ὁχυρώσεως εἶχον, καθὸ ἀποχρῶντως ὁχυρούμενοι ὑπὸ τῶν ὀρέων Σταυροκοράκι καὶ Ἀργαλίκι, μέχρι τῶν ὀπίων ἐνθεν καὶ ἐνθεν ἐφθάνον, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ μάχη συνεκροτήθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Μαραθωνικοῦ πεδίου, ἐν διαστήματι ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου ὀκτὼ σταδίων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες διέτρεξαν διὰ νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ ἐχθροῦ, ὥστε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι οἱ εἰς τὴν βορειοτέρα γωνίαν τοῦ αὐτοῦ πεδίου ἐστρατοπεδευμένοι Πέρσαι διέμειναν, ἐπὶ ἰκανὸν χρόνον, θεαταὶ ἀδιάφοροι τῶν ὁχυρωμάτων, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες κατεσκεύαζον μικρὸν ἀπωτέρω, εἰς χωρίον ἀναπεπταμένον, πρὸς ἰδίαν αὐτῶν ἀνεστῆ. Τὸ πάντων ὅμως χαριστέρον εἶναι, ὅτι ἱππικὸν οὐδὲως παρέστη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, ὡς ἐξάγεται προδήλως ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἡροδότου καὶ ὅτι μάλιστα οἱ Ἕλληνες ἐγίνωσκον τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἱππικοῦ, λαβόντες τὴν περὶ τούτου εἰδήσιν διὰ τῶν ἐν τῷ Περσικῷ στρατῷ Ἰώνων (ὡς εἶεν χωρὶς αἱ ἱππεῖς). Ἡ

ὕπὸ τοῦ Σουίδα ἀναφερομένη παροιμία χωρὶς ἰππεῖς, οὐδεμίαν ἐπιτρέπει κατὰ τοῦτο ἀμφιβολίαν.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ὠχύρωσαν ἀπλούστατα τὴν πύλην τοῦ Βρανᾶ, δηλαδὴ τὸ ἐν Ἡρακλείῳ στρατόπεδον, ὅχι ὁμῶς διὰ νὰ προφυλάξωσιν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ μὴ ὑπάρχοντος ἰππικοῦ, ἀλλὰ δι' ἄλλον λόγον, τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγον ἐξηγοῦμεν.— Ὑπῆρχε δὲ χρεῖα καὶ ἄλλης προπαρασκευῆς. Ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων συνέκειτο ἐκ 15,000 περίπου ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐκ τούτων μόλις 5 ἢ 6,000 ἦσαν ὀπλίται ἐκ τοῦ καταλόγου, ὃ δὲ Μιλτιάδης εἶχεν ἀνάγκη, κατὰ τὸ μελετηθὲν ὑπ' αὐτοῦ σχέδιον τῆς παρατάξεως, τοῦλάχιστον 10,000 ὀπλιτῶν ὥστε καὶ μετὰ τὴν προσθήκην τῶν 1000 Πλαταιέων, ἐλείπον ἐτι ὑπὲρ τοὺς 3000 ὀπλίτας. Ὁ σάκις συνέπιπτε τοιαύτῃ ἔκτακτος ἀνάγκῃ, οἱ Ἀθηναῖοι συνείθιζον νὰ ὀπλίζωσι, δαπάνῃ δημοσίᾳ, τοὺς ἐπιτηδειοτέρους καὶ ῥωμαλεωτέρους τῶν ψιλῶν, καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Ἀλλ' ἂν καὶ πανοπλίαι ὑπῆρχον εἰς τὰς δημοσίας ἀποθήκας, ἂν καὶ οἱ ψилоὶ εἶχον μέχρι τινὸς τὴν ἀπαιτουμένην ἄσκησιν, εἶναι ὁμῶς πρόδηλον, ὅτι ἡ τοιαύτη τοῦ στρατοῦ συμπλήρωσις ἀπήτησεν ἡμερῶν τινῶν προθεσμίαν, τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ ὁ Μιλτιάδης ἐσκόπευε νὰ μεταχειρισθῆ καὶ μετεχειρισθῆ τῶντι εἰς τὴν μάχην ἐφοδὸν τινὰ ἔλως καινοπρεπῆ, τὴν δρομαίαν ἐφοδὸν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅχι μόνον οἱ νεωστὶ εἰς τὸ ὀπλιτικὸν καταταχθέντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ὀπλίται ἦτο χρεῖα νὰ γυμνασθῶσιν. Ἐπὶ πᾶσιν ὁ Μιλτιάδης εἶχε μάθει ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐκπέμπουσιν ἐκ διαλειμμάτων τὸ ἰππικὸν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου εἰς τὴν ἄλλην χώραν, ἐπὶ ἀσκήσει καὶ συλλογῇ τροφῶν. Ἐντεῦθεν ἤλπιζε νὰ ἀγωνισθῆ ἀπόντας τοῦ ἰππικοῦ καὶ ἴσως ἡ ἐλπίς αὕτη τοῦ νὰ ἐπιτύχῃ ἡμέραν καθ' ἣν τὸ ἰππικὸν ἤθελεν εἶναι ἀπόν, συνετέλεσεν ἐπίσης εἰς τὴν ἀναβολήν.

Ἀλλὰ τελευταῖον ἐπῆλθεν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἀπέληγεν ἡ τῶν φίλων τοῦ Μιλτιάδου στρατηγία κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐστρατήγει καὶ κατὰ νόμον, ὡς γνωστὸν, αὐτὸς ὁ Μιλτιάδης οὐδεμίαν ἐπιτρέπετο πλειότερα ἀναβολήν, διότι ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ἤρχετο πάλιν ἡ σειρά τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν. Οἱ ἐν τῷ ἐχθρῶν στρατοπέδῳ Ἕλληνες διημήνουσιν, ὅτι τὸ ἰππικὸν λείπει, ὥστε ἡ τύχη, ἡ ἐπὶ τῶν δημοσίων τοῦλάχιστον πραγμάτων συνήθως στεφαναῦσα τὴν σύνεσιν, ἐφαίνετο εὐμενής. Ἡ ὀχύρωσις τοῦ στρατοπέδου εἶχε συμπληρωθῆ ὁ μύριοι ὀπλίται ἦσαν ἑτοιμοί, τὰ σάγια αἰσία, καὶ ὁ Μιλτιάδης ἀπεφάσισε νὰ παραταχθῆ.— Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς τὰ κατὰ τὴν παράταξιν ταύτην, ἀνάγκη νὰ φαντασθῶμεν ἡμισέληνον, τῆς ὁποίας τὰ δύο κέρα εἶναι ἐστραμμένα πρὸς ἀνατολάς. Τὸ ἐμβαδὸν τῆς ἡμισελήνου ταύτης εἰκονίζει τὸ Μαραθωνικὸν πεδῖον, τὴν ἡμικύκλιον γραμμὴν σχηματίζουσι τέσσαρα ὄρη πρὸς βορρᾶν, τὸ Δρακονέρι, πρὸς τὸ βορειοδυτικόν, τὸ Σταυροκοράκι, πρὸς τὸ δυτικόν, τὸ Κοτρόνι, πρὸς τὸ μεσημβρινόν, τὸ Ἀργαλίκι. Ἡ πρὸς ἀνατολάς εὐθεῖα μεταξὺ τοῦ ἐνός κέρατος καὶ τοῦ ἄλλου γραμμὴ παρίστησι τὴν παραλίαν. Εἰς τὸ βόρειον τῆς γραμμῆς ταύτης μέρος, ἐμπροσθεν τοῦ ὄρους Δρακονέρι, ἀπλου-

ται ἔλος μέγα. Εἰς τὸ νότιον μέρος, ἐμπροσθεν τοῦ ὄρους Ἀργαλίκι, παρ' αὐτὴν τὴν παραλίαν, ὑπάρχει ἔλος πολὺ μικρότερον τοῦ ἄλλου. Οἱ Ἕλληνες κατεῖχον μέχρι τοῦδε τὴν μεταξὺ τῶν ὄρων Ἀργαλίκι καὶ Κοτρόνι κοιλάδα (τὸν ἀρχαῖον Μαραθῶνα), ἦσαν δηλαδὴ ἐκτὸς τοῦ Μαραθωνικοῦ πεδίου. Οἱ δὲ Πέρσαι ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι κυρίως εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ὄρων Σταυροκοράκι καὶ Δρακονέρι κοιλάδα (εἰς Τρικόρυθον), κατεῖχον ὁμῶς πρὸς ταῦτοις τὸ μεταξὺ τοῦ ὄρους Σταυροκοράκι καὶ τοῦ μεγάλου ἔλους στενὸν, καὶ εἶχον μέρος τοῦ στρατοῦ ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ Μαραθωνικοῦ πεδίου, ἐμπροσθεν τοῦ μεγάλου ἔλους, μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τοῦ ὄρους Σταυροκοράκι. Τὸ μέγιστον μέτωπον τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ παρατάξωσιν, ἐν τῷ τοιαυτοτρόπως πιεζομένῳ ἐκείνῳ πεδίῳ, ἦτο ἡ λοξὴ γραμμὴ ἡ ἀπὸ τοῦ μικροῦ ἔλους μέχρι τοῦ ὄρους Σταυροκοράκι ἐκτεινομένη· ἀλλὰ τὸ μέτωπον τοῦτο δὲν ἔχει εἰμὴ 10,000 τὸ πολὺ ποδῶν διάστημα, ὥστε δὲν ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸν Μιλτιάδην νὰ συγκροτήσῃ, ἐκ τοῦ ἀνὰ χεῖρας Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, μέτωπον ἴσον τοῦ ἐχθρικοῦ. Ἐντεῦθεν δὲ μέγα εἶχον οἱ Ἕλληνες πλεονέκτημα, διότι ἀπέφευγον τοῦ νὰ κυκλωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ πολυαριθμοτέρων ἐχθρῶν, μέγα δὲ ἐλάττωμα συνέβαινε εἰς τοὺς Πέρσας, διότι πολὺ τοῦ στρατοῦ αὐτῶν μέρος καθίστατο ἄχρηστον καὶ πρόδηλον ἤδη ἐγένετο τὸ λάθος τὸ ὁποῖον ἐπραξαν νὰ δεχθῶσι τὴν μάχην εἰς τὸ Μαραθωνικὸν πεδῖον.— Ὁ Μιλτιάδης, ἐξαγαγὼν τοὺς ὀπλίτας αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ, ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Βρανᾶ, στρατοπέδου, παρετάχθη εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τοῦ πεδίου, ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς ἄκρας τοῦ ὄρους Σταυροκοράκι μέχρι τῆς βορείου ἄκρας τοῦ ὄρους Ἀργαλίκι· τὸ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὄρων διάστημα ἦτο ἴσον τῆς ἐκτενεστέρας γραμμῆς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο, ὡς προεῖρηται, νὰ σχηματίσῃ τὸ Περσικὸν στρατόπεδον, ὃ ἐστὶν ἦτο 10,000 ποδῶν, ὡς ἐγγιστα. Πᾶς ἄλλος στρατηγὸς ἤθελεν ἀκολουθήσει βεβαίως τὸν συνήθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι τρόπον τῆς βαθείας παρατάξεως· διαιρέσας δηλαδὴ τοὺς μυρίους αὐτοῦ ἀνδρας εἰς δύο ἴσας φάλαγγας, ἤθελε παρατάξει αὐτοὺς παραλλήλως, ἐπὶ ἑκαίδεκα ἀνδρας τὸ βάθος καὶ τριακοσίους περίπου κατὰ μέτωπον, ὡς πρὸς ἐκάστην φάλαγγα ὥστε τὸ ὅλον αὐτοῦ μέτωπον ἤθελε συγκροτηθῆ ἀπὸ 600 περίπου ἀνδρας, ἦτοι ἤθελεν ἔχει 1200 περίπου ποδῶν ἑκτασιν (ἀνὰ δύο πόδας τὸν ἀνδρα). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη παράταξις ἠδύνατο νὰ ἐμβάλῃ εἰς ἐπισφαλестаτήν θέσιν τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν. Ἡ πυκνὴ φάλαγγξ ἐνεργεῖ κυρίως διὰ τοῦ ὄγκου αὐτῆς· διὰ νὰ διασώσῃ δὲ ἀκεραίαν τὴν δύναμιν τοῦ ὄγκου τούτου, ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ πλήρη τὸν ῥυθμὸν τῆς διατάξεως αὐτῆς. Ἐντούτοις, μεταξὺ τοῦ μέρους ὅπου παρετάχθη, καὶ ἀναγκαίως ἐμελλε νὰ παραταχθῆ, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς, καὶ τοῦ μέρους ὅπου παρετάχθησαν οἱ Πέρσαι, ὑπῆρχε διάστημα ὀκτώ σταδίων, ἦτοι 5000 περίπου ποδῶν· διὰ νὰ φυλάξωσιν ὀλοσχερῆ τὸν ῥυθμὸν τῆς φαλαγγιτικῆς ἐκείνης διατάξεως, οἱ Ἕλληνες ἔπρεπε νὰ διανύσωσι τὸ διάστημα τοῦτο

βῆμα μέτριον, βαδίζοντες δὲ μὲ βῆμα μέτριον, διὰ τοῦ πεδίου, ἔμελλον ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὰ ἀπειρα βέλη τῶν πολυαριθμῶν τοξοτῶν οὗ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, πρὶν ἔτι ἐλθῶσιν εἰς χεῖρας πρὸς τὸ τακτικὸν καὶ κύριον τοῦ στρατοῦ τούτου μέρος. Παρεκτός τούτου, ἡ πυκνὴ φάλαγγ εἶναι χρησιμὸς ὅταν ἐνεργῆ ἐπὶ ὄγκου τὸν ὁποῖον δύναται πιθανῶς νὰ διασπᾶσθ' ὅταν ὁμως τὸ σῶμα καθ' οὗ προκείται νὰ ἀντιταχθῆ ἦναι τοιοῦτον, ὥστε ἀμφίβολος καθίσταται ἡ ταχεῖα αὐτοῦ διάρρηξις καὶ ὁ ἀγὼν μεταβάλλεται εἰς πάλην ἀνδρὸς πρὸς ἀνδρα, ἡ πυκνὴ παράταξις εἶναι ὄχι μόνον ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζημία, διότι ὡς ἐξ αὐτῆς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνεργούντων ἀγωνιστῶν περιορίζεται εἰς ὀλίγους, εἰς τοὺς πρωτοστάτας, τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος μένει σχεδὸν ἀργόν. Τοιοῦτό τι ἤθελε συμβῆ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φάλαγγα· διότι, ἐλθοῦσα ἅπαξ εἰς χεῖρας πρὸς τὸν ἐχθρὸν, δὲν ἦτο πιθανόν ὅτι ἤθελε διὰ μιᾶς τρέψει, ὡς ἐκ τῆς ἐφόδου αὐτῆς, τὸν πολλαπλάσιον Περσικὸν στρατὸν· τούτου δὲ μὴ γενομένου, ἔμελλε νὰ κυκλωθῆ ἀμέσως καὶ ἐκ τούτου οὐ μόνον ἤθελε πάθει τὴν ἠθικὴν προσβολήν, τὴν ὁποῖαν πάσχει πᾶς κυκλωθεὶς στρατὸς, ἀλλὰ ἤθελε πρὸς τούτοις περιορίσει τὸ ἐνεργοῦν μέρος τῶν ἀγωνιστῶν αὐτῆς εἰς τοὺς ἑξακοσίους ἀνδρας ἐκάστου τῶν 4 αὐτῆς μετώπων, ἦτοι ἐν ὅλοις εἰς 2400 ἀνδρας, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἤθελον διατελεῖ ἐν ἀργίᾳ, ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν βροχὴν τῶν βελῶν, τὴν ὁποῖαν οἱ ὀπισθεν τοῦ τακτικοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ τεταγμένοι δισμῦριοι τοξόται ἔμελλον νὰ ἐπιρρίψωσι κατ' αὐτῶν.

Ὁ Μιλτιάδης ἤθελε νὰ ἀποφύγῃ ἅπαντα τὰ ἀτοπήματα ταῦτα, καὶ, μὴ δυνάμενος νὰ συγκροτήσῃ ἀπὸ τοῦ εὐαρίθμου αὐτοῦ στρατοῦ ὄγκον ἐνάμιλλον τοῦ ἐχθρικοῦ, ἤθελε τοῦλάχιστον νὰ καταστήσῃ ὅσον ἐνδέχεται χρησίμους τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν ἐκάστου ὀπλίτου, εἰδῶς κάλλιστα, ὅτι πᾶς ὀπλίτης Ἕλληνας ἦτο, διὰ τὴν ἐντελεστέραν αὐτοῦ ἀμυντικὴν πανοπλίαν, διὰ τὰ φοβερώτερα ἐπιθετικὰ ὄπλα, διὰ τὴν ἐπιτηδειότεραν ἀσκήσιν καὶ τὸ μεγαλῆτερον φρόνημα, ἀσυγκρίτως ὑπέρτερος δύο τοῦλάχιστον ὀπλιτῶν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ ἐλαττώσῃ τὸ βάθος τῆς φάλαγγος αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ μῆκος, συγκροτῶν μέτωπον ἴσον τοῦ ἐχθρικοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ, ἐπειδὴ τὸ μέτωπον ἐκεῖνο εἶχε 10,000 ποδῶν μῆκος, ἐδέετο 5000 ἀνδρῶν, ὅπερ ἐστὶ περιήρηστο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παρατάξῃ τὸν στρατὸν ἐπὶ δύο μόνον στίχους. Εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ εἰς τοῦτο μόνον ἂν περιορίζετο, ἤθελεν ἐπιχειρήσει καινοτομίαν ἐπιτηδειοτάτην εἰς τὴν παροῦσαν χρεῖαν, διότι, καταστήσας εὐκίνητον τὴν φάλαγγα αὐτοῦ, ἀπέφευγε, διὰ δρομαίας ἐφόδου, τὰς βολὰς τῶν ἐχθρικῶν τόξων ἐν τῷ ὀκτασταδίῳ διαστήματι τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ διατρέξῃ· ἐλθὼν δὲ εἰς χεῖρας πρὸς τοὺς εἰς 4 στίχους τεταγμένους τακτικούς τοῦ ἐχθροῦ, οὐδὲ νὰ κυκλωθῆ ὑπὸ τούτων ἐφοβεῖτο, ἰσομέτωπος ὢν πρὸς αὐτούς, οὐδὲ νὰ ἠττηθῆ ἦτο πιθανόν, διότι οἱ δύο στίχοι τῶν Ἑλλήνων ὀπλιτῶν ἦσαν τοῦλάχιστον ἐνάμιλλοι πρὸς

τοὺς τέσσαρας ἀντιπάλους στίχους· οἱ δὲ ὀπισθεν τούτων τεταγμένοι πολυαριθμοὶ τοξόται, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ προσβάλωσι τὴν τοσοῦτον ψιλὴν Ἑλληνικὴν φάλαγγα, ἅπαξ συμπλακείσαν πρὸς τὴν Περσικὴν. Ἄλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐπενόησε βέλτιόν τι τῆς μηχανικῆς εἰς δύο στίχους παρατάξεως· ἐπενόησε δηλαδὴ νὰ ἐνισχύσῃ τὰς δύο αὐτοῦ πτέρυγας διὰ νὰ καταβάλῃ δι' αὐτῶν τάχιον καὶ ἀσφαλέστερον τὰς ἐχθρικός. Εἶναι ἀληθές ὅτι πρὸς τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ κέντρου καὶ νὰ καταστήσῃ τόσῳ πιθανωτέραν τὴν ἐκβίασιν αὐτοῦ, ὅση ἐν τῷ Περσικῷ κέντρῳ ἴστατο ἡ ἀρίστη ἐχθρική δύναμις. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦτο διετάχθη, ἅμα ἐκβιασθὲν, νὰ ὑποχωρήσῃ, παραπύρον κατόπιν αὐτοῦ τοὺς νικητάς, μέχρι τοῦ στρατοπέδου, ἐντὸς τοῦ ὁποῖου, ἐπὶ τούτῳ προηγουμένως ὀχυρωθέντος, ἐφρούρου μύριοι ψιλοὶ Ἕλληνες· διότι συνήθως τοσοῦτοι ψιλοὶ παρηκολούθουν τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, ὅσοι ἦσαν οἱ ὀπλίται· καὶ ἐπειδὴ, ἐπὶ τοῦ προκειμένου, μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν πενεστέρων γενομένην συμπλήρωσιν τοῦ ὀπλιτικοῦ, δὲν ὑπελείποντο μύριοι εἰτέτι πολῖται, ὁ ἀριθμὸς οὗτος συνεπληρώθη διὰ τῆς ἐξοπλίσεως καὶ ἀπελευθερώσεως δούλων τινῶν ἀνωτέρας τάξεως, ὅπερ ἐγένετο ἐν ἐσχάταις ἀνάγκαις. Μύριοι ἄρα τοξόται Ἕλληνες ἔμελλον νὰ χαιρετήσωσιν ἀπὸ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ στρατοπέδου τὸ Περσικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ κατασταθῆ ἐκ τοῦ προχείρου κύριον τῶν χαρακωμάτων ἐκείνων. Καὶ ἐντούτοις αἱ Ἑλληνικαὶ πτέρυγες ἤθελον τρέψει τὰς πολὺ ἀσθενεστέρας ἐχθρικός, ἐπειτα δὲ, ἐπιπεσοῦσαι κατὰ νῶτον ἐπὶ τοῦ ἀπησχολημένου ὑπὸ τοῦ ὀχυροῦ στρατοπέδου ἐχθρικοῦ κέντρου, ἀναγκαίως ἐπήγοντο τὴν ἑλὴν κατατροφήν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὁ Μιλτιάδης δὲν ἠλπισε τὴν νίκην ἀπὸ μόνης τῆς ἀνδρίας, τῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ἐξαιρέτου πανοπλίας τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπενόησε καὶ ἐν τῶν μηχανημάτων ἐκείνων δι' ὧν μόνον οἱ μεγαλοφυέστατοι τῶν στρατηγῶν, περιποιούσιν εἰς στρατὸν εὐάριθμον τὴν πιθανότητα τῆς κατατροπώσεως στρατοῦ πολυαριθμοτέρου.

Ὁ Ἑλληνικὸς λοιπὸν στρατὸς παρετάχθη ὡς ἑξῆς· τετρακισχίλιοι ὀπλίται, εἰς τριστίχον πυκνὴν φάλαγγα τεταγμένοι, ἀπετέλεσαν τὴν μίαν πτέρυγα, καὶ ἄλλοι τετρακισχίλιοι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον συνταχθέντες, συνεκρότησαν τὴν ἑτέραν πτέρυγα, δισχίλιοι δὲ, ἀραιότερον παραταχθέντες καὶ μόνον εἰς δύο στίχους, κατέλαβον τὸ κέντρον. Τὸ δεξιὸν κέρας ἐρείδετο ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Μαραθωνικῷ πεδίῳ βορειότερας ἄκρας τοῦ ὄρους Ἀργαλίκι, τὸ δὲ ἀριστερὸν, ἐπὶ τῆς ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ νοτιωτέρας ἄκρας τοῦ ὄρους Σταυροκοράκι. Πρώτη ἐν τῇ δεξιᾷ πτέρυγι ἐτάχθη ἡ Ἀϊαντὶς φυλὴ· πλησίον αὐτῆς, ἡ δευτέρα τοῦ ἔτους ἐκείνου φυλὴ καὶ οὕτω καθεξῆς· προϊστατο δὲ τῆς ὅλης δεξιᾶς πτέρυγος, κατὰ τὸν νόμον, ὁ γενναῖος Καλλίμαχος. Ἐν τῷ μέσῳ ἴσταντο, ἡ Ἀντιοχίς καὶ ἡ Λεοντίς, ἐστρατήγει δὲ ὁ Ἀριστείδης, ἀναλαβὼν τὸ δυσχερές ἔργον τοῦ ν' ἀνθέξῃ, μετὰ δισχιλίων τὸ πολὺ ὀπλιτῶν, εἰς τὸ πολυαριθ-

μον Περσικὸν κέντρον. Ἐπειτα ἤρχοντο αἱ φυλαὶ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ὧν ἐσχάτη ἦτο ἡ Οἰνήϊς, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐτάχθησαν οἱ Πλαταιεῖς, ἀποτελοῦντες τὸ πρὸς ἀριστερὰν ἀκρότατον τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου. Παρὰ τῆ Οἰνήϊδι φυλῇ ἵστατο ὁ ταύτης ἰδία καὶ τοῦ ὅλου στρατοῦ ἐν γένει ἡγεμῶν Μιλτιάδης. Καὶ ἀμέσως μὲν ὀπισθεν τῆς δεξιᾶς πτέρυγος ἦτο τὸ ἐν Ἡρακλείῳ ὄχυρόν στρατοπέδον· ἀμέσως δὲ ὀπισθεν τοῦ κέντρου, τὸ ὄρος Κοτρώνι, ἀμέσως δὲ ὀπισθεν τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ἡ κοιλὰς τοῦ σημερινοῦ Μαραθῶνος.

Ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀπὸ τοῦ μικροῦ ἔλους μέχρι τῆς ἀνατολικωτέρας ἄκρας τοῦ ὄρου Σταυροκοράκι, ἐπεχείρησαν καὶ οἱ Πέρσαι· τὸν ἐξελιγμὸν αὐτῶν, ἅμα ἰδόντες τοὺς Ἕλληνας παρασκευασθέντας εἰς μάχην. Καὶ ἐσπευσαν μὲν νὰ μετακαλέτωσι τὸ ἰππικὸν αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπανῆλθεν εἰμὴ διὰ νὰ ἴδῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ λοιποῦ στρατοῦ καὶ νὰ σωθῆ ἐπὶ τῶν πλοίων. Οἱ δὲ πεζοί, οἵτινες καὶ μόνοι μετέσχον τοῦ ἀγῶνος, συνεποσούντο, ὡς πρὸς πρῶτον, ἐκ 30,000 τακτικῶν καὶ πολλῶν μυριάδων ἀτάκτων τοξοτῶν. 30,000 ὁμῶς τακτικοὶ ἦσαν οἱ ἄνδρες τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ περιλάβωσι αἱ 600 τριήρεις, ὑπελόγιζε δὲ ἡ ἐν Σούτοις αὐλὴ ὅτι ἐκπέμπει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ αἱ πόρρω γινόμεναι στρατεῖαι, πρὸς τοὺς ἄλλοις ἀτοπήμασιν, ἔχουσι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ στρατός, πρὶν ἢ ἀπαντήσῃ τὸν ἐχθρὸν, πάσχει οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις, τοῦτο δὲ συμβαίνει μάλιστα ὅταν ὁ στρατός ᾖ ποικίλον φύραμα παντοδαπῶν ἐθνῶν, ὧν πολλὰ δὲν διακρίνεται εὐμενῶς πρὸς τοὺς ἄγοντας αὐτὰ κυριάρχας. Ἐντεῦθεν ἡ δύναμις τῶν ταγματῶν πιθανώτατα ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο πλήρης, βεβαίως δὲ ἠλαττώθη ἔπειτα διὰ λειποταξίας, διὰ τῶν ναυαγιστάντων πλοίων καὶ διὰ τῶν φρουρῶν τὰς ὁποίας οἱ Πέρσαι κατέλιπον ἐν Νάξῳ, ἐν Ερετρίᾳ καὶ ἀλλαγοῦ. Καὶ δὲν λέγομεν ἀναμφιβόλως ὑπερβολὴν, ἐὰν ὑπολογίσωμεν τὴν ἐλάττωσιν ταύτην εἰς 5,000 ἀνδρῶν, ὥστε ὁ τακτικὸς στρατός τῶν Περσῶν, ὁ ἐν Μαραθῶνι παραταχθεὶς, συνεποσούτο τὸ πολὺ εἰς 25,000.

Ὁ στρατός οὗτος δὲν ἦτο ὠπλισμένος, ὡς ὁ Ἑλληνικός, καθ' ὅλα ὁμοιομόρφως, ἀλλ' εἶχεν ἐν μέρει διάφορον, κατὰ τὰ διάφορα ἔθνη, ὠπλισμόν. Οἱ ἰδίως Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἔφερον σιδηροῦν λεπίδων θώρακα· μικρὰν, ἐλαφρὰν καὶ μνησείδη ξυλίνην ἀσπίδα (τὰ καλούμενα γέβρα), κατ' οὐδένα λόγον μὴ δυναμένην νὰ παραβληθῆ πρὸς τὸ βαρὺ καὶ μέγα τοῦ Ἑλλήνος ἀμυντικὸν ὄπλον πρὸς τοῦτους, φερέτραν, τόξον μέγα μετὰ καλαμίνων βελῶν, ἀκόντιον βραχὺ καὶ ἐγχειρίδιον κρεμάμενον ἐκ τῆς ζώνης παρὰ τὸν δεξιὸν μηρὸν. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (ἡ κυρθασία) ἦτο λεπτὸν καὶ κατ' οὐδὲν προεφύλαττεν αὐτήν, αἱ δὲ περικνημίδες (ἀναξυρίδες), πλατεῖαι καὶ ὄλως ἀνεπιτήθειαι πρὸς τὴν ταχείαν τοῦ κάτω μέρους τοῦ σώματος κίνησιν. Οἱ Σάκαι, οἵτινες ἀπετέλουν, μετὰ τῶν Περσῶν, τὸ κράτιστον τὸ τακτικὸν πεζοῦ, δὲν διέφερον ἀποτότων εἰμὴ

διότι εἶχον κυρθασίας εἰς δεξιὴν ἀποληγούσας, τὴν ἰδιάζοντός τινος σχήματος καὶ πέλεκυν (σάγαριν). Ἀλλ' οἱ Ἀσσύριοι ἔφερον οὐσιωδῶς ἄλλοιαν ὄπλισμόν· διότι περὶ μὲν τὴν κεφαλὴν εἶχον κράνη χαλκᾶ, περὶ δὲ τὰ στήθια θώρακα λινοῦς, ὥστε προεφύλαττον τὸ μέρος τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς Μῆδοις, τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς Σάκαις ἦτο ἀπροφύλακτον, ἦταν δὲ εὐάλωτοι περὶ τὸ λοιπὸν σῶμα, ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον τὰ τρία ἐκεῖνα ἔθνη ἦσαν ἀσφαλῆ· ἀσπίδας δὲ ἔφερον κοίλας, ἐχούσας πλατεῖαν τὴν ἴσυν (τὸν γύρον) μαχαίρας δὲ μεγάλης, ἀκόντια μικρὰ, ἐπὶ δὲ πᾶσι, βόπλαι ξύλινα ἔχοντα ὄζους (βόζους) σιδηροῦς. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν, μνημονευτέων τοὺς Αἰθίοπας, διότι αἱ λίθιναι ἀκμαὶ τῶν βελῶν αὐτῶν ἀπαντῶνται ἐτι ἐν τῷ Μαραθωνικῷ πεδίῳ. Οἱ Αἰθίοπες ἦσαν περιβεβλημένοι δέρματα παρδάλεως καὶ λέοντος· τὰ τόξα αὐτῶν ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ κλωνῶν φοίνικος καὶ εἶχον μήκος τεσσαρῶν πήχεων· τὰ δὲ βέλη μικρὰ, καλάμινα, ἔχοντα τὰς ἀκμαὶς ἐκ λίθου πυρίτου· ἐπίσης καὶ αἱ αἰχμαὶ τῶν ἀκοντίων αὐτῶν ἦσαν ὄχι σιδηραῖ, ἀλλ' ἐκ κέρματος δορκάδος, εἰς δεξιὴν ἀπολήγοντος, πεποιημένα. Τελευταῖον οἱ Αἰθίοπες ἔφερον βόπλαι τυλωτὰ, δηλαδὴ ἔχοντα ὄζους σιδηροῦς, καὶ ἐξερχόμενοι ἐπὶ τὴν μάχην, ἤλειπον τὸ μὲν ἡμισυ τοῦ σώματος μὲ γύψον, τὸ δὲ ἄλλο ἡμισυ μὲ μίλτον (κοκκινόχρωμα). Οἱ Ἴωνες καὶ οἱ ἄλλοι Ἀσιανοὶ Ἕλληνες δὲν συνετέλουν εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν ναυτικόν, καὶ δὲν μετέσχον τῆς μάχης εἰμὴ τὸ πολὺ ὡς ἄιακτοι τοξῆται. Παρέταξαν δὲ οἱ Πέρσαι τὸ τακτικόν, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν, εἰς τέσσαρας στίχους· καὶ οἱ μὲν Μῆδοι κατέλαβον τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα, ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ μικροῦ ἔλους, οἱ ἰδίως Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι, ἐτάχθησαν ἐν τῷ μέσῳ, τὰ δὲ λοιπὰ ἔθνη, εἰς τὸ δεξιὸν κέρα, ἐρειδόμενον ἐπὶ τοῦ ὄρου Σταυροκοράκι· διότι ἡ δεξιὰ θέσις ἦτο παρὰ τοῖς Πέρσαις ἦττον ἐντιμὸς τῆς ἀριστερᾶς. Ὄπισθεν δὲ τῆς τετραστίχου ταύτης φάλαγγος, ἐσωρεύθησαν ὅσοι ἀτάκτοι τοξῆται ἠδύνατο νὰ σταθῶσι ἐνταῦθα, πρὸς ἀνατολὰς μὲν μέχρι τῆς θαλάσσης, πρὸς βορρᾶν δὲ μέχρι τοῦ μεγάλου ἔλους. Ἀλλ' ὅσονδῆποτε καὶ ἂν ἦτο τὸ πλῆθος τῶν τοξοτῶν τούτων, εἶναι βέβαιον, ὅτι, πιεζόμενον ὀπισθεν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἀπέβη σχεδὸν ἀχρηστον, διὰ τὴν ταχύτητα μὲ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐξώρμησαν καὶ διὰ τὴν τῆς φάλαγγος αὐτῶν λεπτότητα, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας, ἅμα ἐλθόντες εἰς χεῖρας, περιεπλάκησαν τοσοῦτον στενωῶς μετὰ τῆς Περσικῆς φάλαγγος, ὥστε τὰ ὀπισθεν βεβημένα βέλη ἐκινδύνευον νὰ βλάψωσι ἐξίσου καὶ ταύτην καὶ ἐκείνην. Ἄν τὸ πεδίον ἦτο εὐρύτερον, οἱ τοξῆται ἐκεῖνοι ἠδύνατο, ἀπλωθέντες ἐνθεν καὶ ἐνθεν, νὰ ἐπιτεθῶσι ἐκ πλαγίου ἢ ἀπὸ τὰ νῶτα κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἐπιφέρωσι εἰς αὐτοὺς οὐκ ὀλίγην θραῦσιν. Ἐνταῦθα δὲ, διὰ τὴν στενότητα τοῦ χώρου, τοῦτο ἦτο ἀκατόρθωτον καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐκεῖνοι τοξῆται ἔμειναν θεαταὶ ἄργοι τοῦ ἀγῶνος, ὅστις διεξήχθη κυρίως μετὰ τῶν 10,000 Ἑλλήνων ὀπλιτῶν καὶ 25,000 τακτικῶν τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Τελευ-

ταύτων ἢ θέσις τῆς Περσικῆς παρατάξεως ἦτο ἀλευρία, διότι τὸ μὲν ἀριστερὸν κέρασ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ κέντρου εἶχεν ὀπίσθεν τὴν θύλασσαν, τὸ δὲ δεξιὸν τὸ μέγα ἔλος. Εἶναι ἀληθές ὅτι παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἴσταντο 600 τριήρεις· οὐδὲν ἦτον, ἐν περιπτώσει τροπῆς, πολὺς ἐμελλε νὰ προκύψῃ θόρυβος περὶ τὸν βίαιον ἐπιβίβατον τῶν φυγάδων, ὧν πολλοί, διὰ νὰ φθάσωσι μέχρι τῶν πλοίων, ἐπρεπε νὰ διέλθωσι δ' αὐτοῦ ἔλους.

Καὶ ἤδη πρόκειται νὰ σᾶς ἐκθέσω τὰ κατὰ τὴν μάχην αὐτήν. Τὸ πρῶτον δὲν εἶναι εὐκόλον. Ὁ μέγιστος τῶν ζώντων ἐστὶ στρατηγῶν, ὁ δούξ Οὐελλιγκτῶν ἐξωμοίωσε τὴν ἱστορίαν πάσης μάχης μετὰ τὴν ἱστορίαν σφαίρας πυροβόλου. Ἐνδέχεται, λέγει, τινὲς νὰ ἐνθυμηθῶσιν ἅπαντα τὰ μικρὰ ἐκεῖνα συμβεβηκότα, τῶν ὁποίων τὸ μέγα ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ νίκη ἢ ἡ ἤττα· ἀλλ' οὐδεὶς δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ κατὰ ποίαν σειρὰν καὶ καθ' ἑποῖον χρόνον ἀκριβῶς συνέβησαν τὰ γεγονότα ἐκεῖνα, καὶ ὅμως ἐκ τούτου κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ ἀληθὴς ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐτῶν. Οὐμλεῖ δὲ οὕτω ὁ γέρον τῶν Ναπολέοντος ἀντίπαλος, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τῆς ἐπιπέμου ἐκθέσεως ἧτις ἐγένετο περὶ τῆς ἐν Οὐατερλόω μάχης, καθ' ἣν στρατηγήσας αὐτὸς ἐνίκησεν. Ἐκ τούτου ἐξάγεται, μετὰ πόσης δυσπιστίας πρέπει νὰ ἀναγινώσκωμεν τὰς λαμπρὰς ἐκεῖνας τῶν μαχῶν περιγραφὰς, τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν παρὰ Θιερισίω καὶ ἄλλοις τοιούτοις ἱστορικοῖς, οἵτινες, ἐν τοῖς ἀναπαυτικοῖς αὐτῶν δωματίοις, περιβεβλημένοι μαλακὸν κατοικίδιον ἱμάτιον καὶ ἐμβάδας συρτάς, ροιζοκοποῦσι περὶ ἐξελιγμῶν καὶ ἐφόδων. Ἡ ἀλήθεια ὅμως εἶναι, ὅτι ἡ παρατήρησις τοῦ λόρδου Οὐελλιγκτῶνος, ὡς ἐξάγεται καὶ ἀπὸ τῆς παραβολῆς, ἐφαρμόζεται κυρίως εἰς τὰς μάχας τῶν νεωτέρων ἔθνων, εἰς τὰς ὁποίας, συγκροτουμένας, διὰ τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων ὀπλῶν, ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων, καὶ ἐν μέσῳ πυκνοτάτου καπνοῦ καὶ φοβεροῦ πατάγου, ὁ ἀπαθέστερος καὶ ἀκριβέστερος ὀφθαλμὸς καὶ νοῦς δυσκόλως δύναται νὰ διακρίνῃ τὰ καθ' ἕκαστα. Ἡ παράστασις τῶν μαχῶν τῆς ἀρχαιότητος εἶναι πολὺ εὐκολωτέρα, διότι αἱ μάχαι αὗται ἦσαν οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἄθροισμα πολλῶν μονομαχιῶν. Δυσχερὴς δὲ ἀποβαίνει ἡ παράστασις τῶν μαχῶν τούτων μόνον ὡς ἀκριβῶς ἐλλείπουσιν ἀκριβεῖς σύγχρονοι εἰδήσεις· ἀκριβολόγοι δὲ εἰδήσεις περὶ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης δὲν ὑπάρχουσιν. Ἄλλ' ὅμως προαὐτὴ ἦτο ἡ ἀπλότης τοῦ πολεμικοῦ ἀγῶνος τῶν ἀρχαίων, ὥστε ἀπὸ τῶν ὀλίγων ὅσα λέγει ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἀπελπίζομεθα νὰ δώσωμεν ἐννοίαν τινὰ τῆς μάχης ταύτης. — Περὶ τὴν ἐβδόμην ὥραν τῆς πρωίας, ἀμφοτέρωθεν τὰ στρατόπεδα ἦσαν ἤδη ἀντιπαρατεταγμένα καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἐπιβλέψας αὐτὴν εἰς τὴν ὅλην αὐτοῦ διάταξιν, δούξ δὲ τὰς τελευταίας εἰς ἕκαστον στρατηγὸν παραγγελίαι· ἐποίησε τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου. Τότε ἐτήμανον αἱ σάλπιγγες τὸν ἐμβατήριον παιᾶνα καὶ ἡ φάλαγξ ἐκινήθη μετὰ βῆμα ταχύ. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξώρμησαν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους δρομαῖοι· ἀλλὰ μὴ ἐκ

ληπτέον τοῦτο κατὰ γράμμα, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν πῶς οἱ βαρεῖς ἐκεῖνοι ὀπλίται, ὅσω ἰσχυροί, ὅσω ἐξητκημένοι καὶ ἂν ἦσαν, κατώρθωσαν νὰ διέλθωσι δρομαῖοι ὀκτώ σταδίων, ἦτοι 5000 περίπου ποδῶν, ἦτοι 25 περίπου λεπτῶν, διάστημα καὶ χωρὶς νὰ ἀπυδῆσωσιν ἤλθον ἔπειτα ἀμέσως εἰς χεῖρας πρὸς τὸν ἐχθρὸν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ἡ πορεία δὲν μετετράπη εἰς δρόμον, εἰμὴ ἀφοῦ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπορεύθησαν ἀπλῶς μετὰ βῆμα ταχύ. Δὲν ἤξεύρομεν δὲ ἂν οἱ πολλοὶ τῶν Περσῶν ἐλεεινολόγησαν τῶνόντι, ὡς ἱστορεῖ ὁ αὐτὸς Ἡρόδοτος, τοὺς Ἕλληνας διότι, τοσοῦτον μὲν εὐάριθμοι ὄντες, ἐστερημένοι δὲ ἰππικοῦ καὶ τοξοτῶν, ἀπετόλμησαν τὴν ἐφοδὸν. Ἄλλ' ὁ μᾶλλον γεγυμνασμένος τοῦ Δάτιδος ὀφθαλμὸς οὔτε οἶκτον βεβήκως οὔτε περιφρόνησιν ἐξέφρασε, καθότι ἡ θέα τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο λαμπρὰ ἅμα καὶ φοβερά. Αἱ στίλβουσαι ἐκεῖνα πανοπλίαι ἐξήστραπτον ἀπαισίως ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου προσβαλλόμεναι· καὶ αὖρα μαλακὴ καὶ κίνησις σφοδρὰ ἀνατείουσαι τοὺς λόφους τῶν κράνων, ἀνεδείκνυσαν τοσοῦτον καταπληκτικὴν τὴν ὄψιν τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ὥστε ἐνόμιζες, ὅτι μυρία Γοργόνος κεφαλαί, ἀπὸ τῶν πέριξ ὀρέων αἴφνης προκύψασαι, κατήρχοντο μετὰ ῥυθμοῦ ἐπὶ τοὺς βεβήλους τῆς ἰερᾶς πατρίδος βιαστάς. Καὶ μετ' οὐ πολὺ αἱ σάλπιγγες παρήγγειλαν βῆμα ταχύτερον, ὄμβρος δὲ τόξων ἐχθρῶν ἐσχέπασεν ἐπὶ μικρὸν τὴν ἀτμοσφαιραν· ἀλλ' ἡ διάταξις τοῦ στρατοῦ ἦτο ψιλή, ἡ παρασκευὴ ἀσφαλῆς. τὰ βέλη ἔπεσον ἢ κατὰ γῆς, ἢ ἐπὶ χαλκοῦ ἀνευδότη. Ἀντηχῆσαντο δὲ τότε σαλπίσματος τρίτου, ἡ φάλαγξ ἐπορεύθη βιασιότερον. Οἱ ἐχθροὶ ἐζήτησαν νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ὁρμὴν ταύτην βαλόντες τὰ ἀκόντια αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ ἀκόντια δὲν ὑπῆρξαν τῶν βελῶν εὐτυχέστερα καὶ ἡ καταγιγῆσι τῶν ὀπλιτῶν ἐξεβρόδῃ ἤδη ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ μετώπου. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε τρομερὰ· οἱ βάρβαροι ἀντέταξαν διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς, τὰς ἀσπίδας, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς, τὰς μαχαίρας, τὰ ῥόπαλα, τοὺς πελέκει· ἀλλὰ πολλοὶ βραχίονες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ καταπέσωσι, κατατρωθέντες ὑπὸ τῶν μακρῶν Ἑλληνικῶν δοράτων, οἱ πλεῖστοι δὲ μάνην κατεφέρθησαν ἐπὶ τῶν ἀδυσωπήτων ἐκείνων πανοπλιῶν. Ὁ ἀγὼν παρετάθη κυρίως μόνον διὰ τὴν πυκνότητα τῆς Περσικῆς παρατάξεως, διότι τὸ μέτωπον αὐτῆς κατεῖχετο τοῦλάχιστον ὑπὸ 5000 τακτικῶν ἐνῶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν μέτωπον ἴσταντο τὸ πολὺ 3600 ἄνδρες, ὥστε δύο ὀπλίται Ἕλληνες εἶχον νὰ παλαίσωσι πρὸς τρεῖς Πέρσας. Ἡ δὲ ἀνισότης τῆς δυνάμεως ἦτο μάλιστα μεγάλη ἐν τῷ μέσῳ, ὅπου διαχίλιοι ἐν ὅλοις Ἕλληνες, ἀραιῶς, εἰς δύο τεταγμένοι στίχους, εἶχον ὁρμήσει ἐπὶ 6000 τακτικούς καὶ πολυαρίθμους ἀτάκτους εἰς πολλοὺς καὶ πυκνοὺς στίχους συγκεκροτημένους. Ἐνταῦθα οἱ Πέρσαι ἤρξαντο, παρεμβαίνοντες μεταξὺ τῶν ὀπλιτῶν καὶ πιέζοντες αὐτοὺς, νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἐλευθεραν χρῆσιν τῶν ξιφῶν καὶ τῶν δοράτων. Ὅθεν ὁ Ἀριστείδης, καθ' ἣν εἶχε παραγγελίαν, ἐθεώρησε πρό-

νιμον νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη ἐγένετο ἐν τάξει· τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ μικροῦ τῶν πεσόντων Ἑλλήνων ἀριθμοῦ, διότι καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα δὲν ἔπεσον, ὡς γνωστὸν, εἰμὴ 200 περίπου ἄνδρες, καὶ τούτων οἱ πλεῖστοι εἰς τὸ τελευταῖον τῆς μάχης μέρος, ὅχι ἐν ταύτῃ τῇ ὑποχωρήσει. Ἐξήλθον δὲ μετ' ὀλίγον καὶ οἱ ἐν τῷ Ἡρακλείῳ τοξόται εἰς ἐπικουρίαν τοῦ κέντρου, καὶ, διὰ τῶν βελῶν αὐτῶν, ἐκώλυσον μὲν τὴν κύκλωσιν τῶν ὀπλιτῶν, διευκόλυνον δὲ τὴν ὀπισθοδρόμησιν, μέχρις οὗ ἔφθασαν ἅπαντες εἰς τὰ χαρακώματα τοῦ στρατοπέδου, τὰ ὁποῖα μάτην οἱ Πέρσαι ἐζήτησαν νὰ ἐκπορθήσωσιν. Ἡ δὲ σταδία μάχη ἐξηκολούθει ἐν τούτοις εἰς τὰς πτέρυγας, ὅπου ἡ δυσαναλογία τοῦ πλήθους δὲν ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ ἀναπληρῶνεται διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀπλισμοῦ. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς γιγαντώδους ἐκείνης πανοπλίας ἦτο τῶντι πρόδηλος, διότι προεφύλαττεν ὀλόκληρον τὸν ὀπλίτην θαυμασιῶς· τὴν μὲν κεφαλὴν, διὰ τοῦ κράνου, τὰ δὲ στέρνα, διὰ τοῦ χαλκοῦ θώρακος, τοὺς δὲ πόδας, διὰ τῶν σιδηροπλέκτων κνημίδων· καὶ ἔπειτα ἐκάλυπτε πάλιν ἅπαν τὸ σῶμα διὰ τῆς μεγάλης ἀσπίδος, τὴν ὁποῖαν ὁ στιβαρὸς ἀριστερὸς βραχίον τοσοῦτον ἐπιδεξίως ἤξευρε νὰ μεταχειρίζεται· ἐνῷ ἐξεναντίας οἱ μὲν Μῆδοι εἶχον τὴν κεφαλὴν ἐκτεθειμένην· οἱ δὲ Ἀσσύριοι, τὰ στέρνα, οἱ δὲ Αἰθίοπες ἅπαν τὸ σῶμα, διότι αἱ λεονταὶ καὶ αἱ παρδαλαὶ τὰς ὁποίας ἔφερον, καὶ ὁ γύψος καὶ ἡ μίλτος δι' ὧν ἦσαν ἠλειμμένοι ἠδύνατο νὰ φοβίσωσι φοφοδεεῖς βαρβάρους, ὅχι τὰ ἀτρόμητα τάγματα τοῦ Μιλτιάδου. Ὅποια δὲ διαφορὰ καὶ μεταξύ τῶν ἐπιθετικῶν ὀπλῶν! Τὰ ἐγχειρίδια τῶν Μήδων δὲν ἦσαν βεβαίως ἐνάμιλλα τῶν Ἑλληνικῶν δοράτων καὶ ξιφῶν· τὰ τυλωτὰ βόραλα, τὰ δόρατα καὶ αἱ μάχαιραι τῆς δεξιᾶς τῶν Περσῶν πτέρυγος ἦσαν ἐκ πρώτης ὕψεως ἐπικινδυνότερα. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα, ἅμα οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν πρώτην ἐροδον, τινάζαντες τὰ δόρατα αὐτῶν, ἐφώρμησαν ξιφῆρεις ἐπὶ τὰ γυμνὰ τὸ πλεῖστον ἐχθρικὰ σώματα, αἱ πλατεῖαι καὶ ἀμφίστομοι ἐκεῖναι σπάθαι ἐθέρισαν δεινῶς τὰς Περσικὰς τάξεις· καὶ μετ' ὀλίγον οἱ ὀπλίται διήλασαν πολλαχοῦ μέχρι τῶν ἀτάκτων τοξοτῶν, ἢ δὲ Περσικῆ φάλαγγ, ἀντὶ εὐρύθμου καὶ στερεοῦ σώματος, ἤρξατο ἤδη νὰ σχηματίζῃ σωρὸν ἀνθρώπων ἄρρυθμον καὶ σαλευόμενον· μέχρις οὗ, τραπέντων πρῶτον εἰς φυγὴν τῶν ἀτάκτων τοξοτῶν, ἠναγκάσθησαν νὰ μιμηθῶσιν αὐτοὺς καὶ οἱ πολλαχῶς ἠκρωτηριασμένοι τακτικοὶ διὰ νὰ μὴ κυκλωθῶσιν. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἠδύνατο τότε νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν καταδίωξιν, ἡ σφαγὴ τῶν Περσῶν ἦθελεν ἀποβῆ μεγάλη. Ἀλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐφοβήθη μήπως οἱ ἐν τῷ Ἡρακλείῳ δὲν κατορθώσωσι ν' ἀνθέξωσιν ἐπὶ πολὺ εἰς τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Σάκας· ὅθεν, ἀναχαιτίσας τὴν καταδίωξιν, ἐνόησε τὰς δύο πτέρυγας καὶ τρέπεται κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ κέντρου. Τὸ κέντρον τοῦτο, καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας δὲν ἀντέστη, ἅμα ἰδὸν ἐπερχομένην μὲν τοσαύτην δύναμιν, τοὺς δὲ ἄλλους συναγωνιστὰς ἐπιβαίνοντας ἤδη εἰς τὰ

πλοῖα· ἀλλ' ἐζήτησε νὰ προφθάσῃ ὅσον τάχιστα εἰς τὴν παραλίαν. Τότε ὁ Μιλτιάδης διέταξε γενικὴν καταδίωξιν, καθ' ἣν ἔπεσον οἱ πλεῖστοι βεβαίως τῶν 6400 βαρβάρων, ὅσους λέγει ὁ Πρόδοτος ἀποθανόντας ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ. Τὸ δὲ μέγιστον μέρος τῶν ἐχθρῶν κατάρθρωσε νὰ διασωθῇ, καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ ἀγανάκτησιν εἶδον τὰς πολυαἰθμούς τριήρεις ἀφαιρούσας τὴν λείαν ταύτην τοῦ ἐνδόξου αὐτῶν ἀγῶνος. Παραφερόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς ὀργῆς καὶ ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς νίκης, ἐπεχείρησαν νὰ πυρπολήσωσιν ἀπὸ τῆς στερεᾶς καὶ νὰ καταλαβῶσι τὰς πλησιεστέρους τῶν νεῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐπιχείρημα ἀπέβη ὀλέθριον, διότι οἱ ἐπιδύαντες ἤδη εἰς τὰ πλοῖα Πέρσαι, μὴ προσύμενοι τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους ὀπλίτας, ἐπέρριψαν ἐπ' αὐτῶν, ἀπὸ τοῦ ἀσφαλοῦς, μυριάδας βειῶν καὶ ἀκοντίων· καὶ ἐνταῦθα ἀπέθανεν ὁ ἀείμνηστος Καλλίμαχος, ἐνταῦθα ἕτερος στρατηγός, Σησίλαος ὁ Θρασύλου, ἐνταῦθα πολλοὶ ἄλλοι καὶ ὀνομαστοὶ Ἀθηναῖοι. Ἐπτά δὲ τριήρων ἡ κυριεστὴ ἐνδεῶς ἀπεξημίωσεν αὐτοὺς διὰ τὰ εὐγενῆ ταῦτα θύματα, καὶ τὰς λοιπὰς ἀναλαβόντες οἱ Πέρσαι ἀπέπλευσαν.

Ἀλλὰ τώρα βλέπω, ὅτι, ἀπὸ τὴν παραζάλην εἰς τὴν ὁποῖαν μ' ἔφερε μόνῃ ἡ διήγησις τοῦ φοβεροῦ τούτου ἀγῶνος, ἐκινδύνευσα νὰ λησμονήσω τὸν δυστυχῆ Ἰππίαν, τὸν πρωταεργὸν ἀπάτης τὰς τραγωδίας ταύτης. Τινὲς λέγουσι, ὅτι ὁ Ἰππίας ἀπέθανεν ἐν τῇ μάχῃ· ἄλλοι δὲ ὅτι ἐσώθη, ἀποθανὼν ἔπειτα ἐν Ἀθήνῃ. Καὶ ἂν ὅμως δὲν ἀπέβαλεν, ἐνταῦθα τὴν ζωὴν, ἀπέβαλε βεβαίως πᾶσαν ἐλπίδα τοῦ νὰ ἀνακτήσῃ, διὰ τῶν ξένων, τὸ ἐν Ἀθήναις ἀξίωμα, δι' οὗ τοσοῦτον ἐρημίσθη ὁ πατήρ αὐτοῦ Πεισίπρατος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ πολυθρύλλητος ἐκείνη ἐν Μαραθῶνι μάχη. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὴν ἡμέραν ταύτην, διότι, ἀντὶ νὰ φωνασκῶσι περὶ πατραγαλιῶν, ἔλαβον ἐγκαίρως τὴν πρόνοιαν νὰ συγκροτήσωσι στρατὸν ἀποχρῶντα μὲν τὸν ἀριθμὸν, ἀτυγκρίτω δὲ ὑπέρτερον τοῦ ἐχθρικοῦ κατὰ τε τὴν ἀσκήσιν καὶ τὸν ὀπλισμὸν· ἐνίκησαν, διότι, εὐτυχῆσαντες νὰ ἀποκτήσωσι στρατηγὸν μέγαν, εἶχον τὴν σύνεσιν εἰς αὐτὸν νὰ ἀναθέσωσι τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, ἂν καὶ πολλὰ ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν ταύτην ὑπῆρχον, διὰ τὰς πολιτικάς διτιρέσεις, τὰ καλύματα ἐνίκησαν, διότι οἱ λοιποὶ συστράτηγοι, ἂν καὶ ὡς ἐκ τοῦ νόμου εἶχον ἴσον μὲ ἐκεῖνον δικαίωμα, εἰς αὐτὸν ἐπειθάρχησαν ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ κινδύνου· ἐνίκησαν, ἐνὶ λόγῳ, διότι ἀνέδειξαν τὰς τρεῖς ἀρετὰς δι' ὧν καὶ μόνων σώζονται καὶ μεγαλύνονται τὰ ἔθνη, τὴν πρόνοιαν, τὴν σύνεσιν, τὴν πειθαρχίαν.

Ἡ ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΘΕΑΤΡΩΝ.

Ἡ δραματικὴ Μοῦσα, ἡ σεμνὴ τῆς Ἑλλάδος θυγάτηρ, ἐν Ἑλλάδι οὐ μόνον δὲν ἔχει τοῦ τὴν κεφαλὴν κλίνειν, ἀλλὰ καὶ ἀγνωστος καὶ περιφρονουμένη κα-